

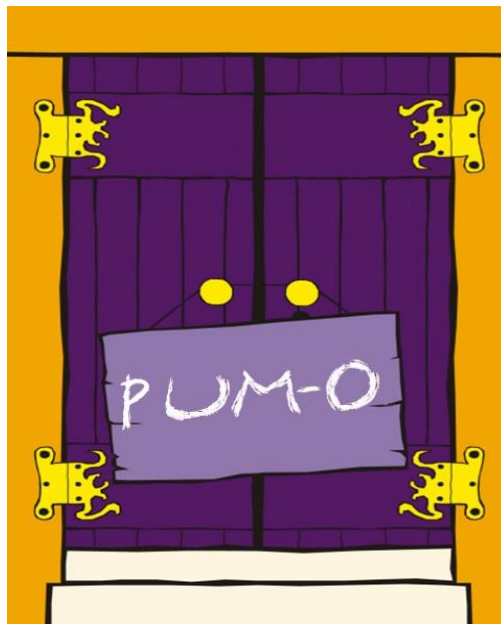

Andragoški center Republike Slovenije
Slovenian Institute for Adult Education

PROGRAM

PROJEKTNO UČENJE MLAJŠIH ODRASLIH(PUM-O+)

Ljubljana, junij 2023

KAZALO

KAZALO	1
Predstavitev ključnih novosti programa PUM-O+ v primerjavi s programom PUM in PUM-O	3
1 Doseganje in vključevanje prikrajšanih mladih kot cilj programa in razvojna naravnost programa	3
2 Razširjena ciljna skupina	5
3 Ugotavljanje primernosti programa PUM-O+ za potencialne udeležence	5
4 Vloga mentorjev pri medinstitucionalnem sodelovanju pri izvedbi programa PUM-O+ kot dejavnik kohezivnosti sistema.....	5
A. SPLOŠNI DEL.....	8
1 IME PROGRAMA.....	8
2 UTEMELJENOST PROGRAMA	8
2.1 Opis problema.....	8
Brezposelnost mladih	8
Brezposelnost mladih brez izobrazbe ali poklicne usposobljenosti in njihovo doseganje.....	8
Brezposelnost in družbena izključenost mladih NEET	9
Dejavniki brezposelnosti in izključenosti mladih NEET iz družbe	10
Posledice izključenosti mladih za zaposljivost posameznika in razvoj družbe	10
2.2 Temeljna izhodišča pri oblikovanju programa PUM-O+	11
Izkušnje delovanja programa PUM in PUM-O kot podlaga za oblikovanje PUM-O+.....	11
Program razvoja kompetenc izhaja iz osebnih potreb udeležencev, ki se zadovoljujejo v presečiščih medinstitucionalnega sodelovanja.....	12
3 CILJNA SKUPINA	14
4 CILJI IZOBRAŽEVALNEGA PROGRAMA	14
5 OBSEG IZOBRAŽEVANJA	14
6 PROCES VKLJUČEVANJA IN DOSEGANJE ZASTAVLJENIH CILJEV UDELEŽENCEV	15
Vključevanje udeležencev v PUM-O+, načrtovanje in spremljanje učenja	15
Vrednotenje učnih dosežkov	15
7 DOKONČANJE PROGRAMA	16
B. POSEBNI DEL	17
8 KATALOG ZNANJ.....	17
8.1 Vsebine, cilji in učni dosežki projektne delo	17
Vsebine	17
Pričakovani učni dosežki v programu poudarjenih temeljnih zmožnosti	18
Cilji in učni dosežki, povezani z oblikovanjem poklicne identitete	21
Socialno integracijski cilji in učni dosežki	22

8.2 Standardi znanja	22
9 DIDAKTIČNO-METODIČNA IN DRUGA NAVODILA ZA IZPELJAVO PROGRAMA	22
Dinamika in potek ciljnega izvajanja programa	23
Oblike in metode dela.....	23
Izhodišča za oblikovanje učnih dejavnosti	24
Učni viri.....	24
10 ORGANIZACIJA IZOBRAŽEVANJA	24
10.1 Organizacijska oblika	25
10.2 Časovna razvrstitev izpeljave programa	25
Letna razvrstitev in izpeljava učnih dejavnosti.....	25
Tedenska razvrstitev in trajanje projektnih dejavnosti	26
Dnevna razporeditev dejavnosti	26
10.3 Število udeležencev	27
10.4 Kadrovski pogoji za zagotavljanje izvedbe programa	27
10.5 Prostorski pogoji za zagotavljanje izvedbe programa	28
11 POTRDILO O USPEŠNOSTI DOSEGANJA CILJEV PROGRAMA.....	29
Zbirna mapa	29
Vrednotenje (evalvacija) programa PUM-O+	30
12 SESTAVLJAVKE PROGRAMA.....	30

Predstavitev ključnih novosti programa PUM-O+ v primerjavi s programom PUM in PUM-O

V Sloveniji je bil z namenom zmanjševanja socialne izključenosti najbolj ogrožene skupine mladih šolskih osipnikov v devetdesetih letih prejšnjega stoletja razvit javnoveljavni program neformalnega izobraževanja odraslih, Projektno učenje za mlajše odrasle (PUM). Delovanje in proučevanje programa PUM nam izostrilo sliko o potrebah populacije, ki se vanj vključuje, hkrati pa je pokazalo tudi na pomanjkljivosti programa in nove potrebe mladih, predvsem pa tudi nove priložnosti za razvoj in dopolnitev programa. Na podlagi izkušenj programa PUM in neformalnega programa PUM-O smo ob upoštevanju novih družbenih okoliščin slednjega dopolnili. Dopolnjen program PUM-O + Projektno učenje mlajših odraslih + (PUM-O +) je bil dopolnjen na pobudo Sektorja za vseživljenjsko učenje Direktorata za trg dela in zaposlovanje pri Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ). Program upošteva izhodišča Operativnega programa za izvajanje evropske kohezijske politike v obdobju 2021 - 2027 in je umeščen v prednostno nalogo 7: Dolgotrajna oskrba in zdravje ter socialna vključenost, prispeva k cilju politike 4: "Bolj socialna Evropa z izvajanjem evropskega stebra socialnih pravic" oz. specifičnem cilju ESO4.8: "Pospeševanje dejavnega vključevanja za spodbujanje enakih možnosti, nediskriminacije in aktivne udeležbe ter povečevanje zaposljivosti, zlasti za prikrajšane skupine". Namenjen je ranljivi skupini mlajših odraslih od 15. do 29. leta (t.j. 28 let in 364 dni) starosti, ki zgodaj opustijo šolanje ali pa si niso pridobili ustrezne izobrazbe, ki bi jim omogočala zaposlitev, in jim zaradi tega preti dolgotrajna brezposelnost. Nastal je kot nadgradnja javnoveljavnega programa izobraževanja odraslih Projektno učenje za mlajše odrasle – PUM (Uradni list RS št. 403-24/99 z dne 19. 7. 1999), od katerega pa se tudi pomembno razlikuje.

1 Doseganje in vključevanje prikrajšanih mladih kot cilj programa in razvojna naravnost programa

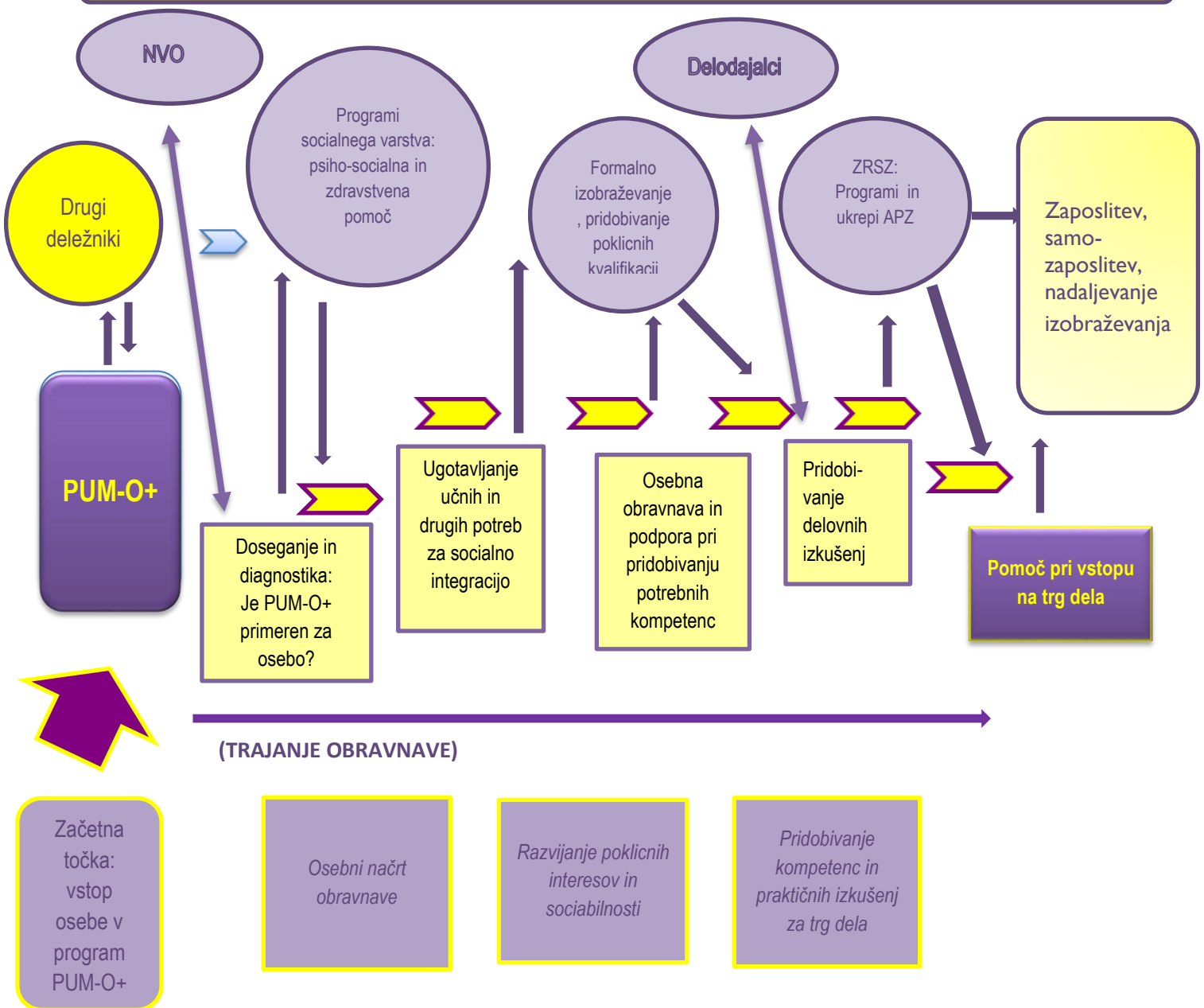
Glavni cilj programa PUM-O+ razvijati potencial udeležencev za uspešno vključevanje v izobraževanje za pridobitev izobrazbe, razvijanje poklicne identitete in tako uspešno vključevanje na trg dela ter uspešno socialno integracijo. Osrednji namen programa je preseganje ovir, ki posamezniku preprečujejo socialno vključenost in angažiranost. Ovire so povezane z nizko izobraženostjo, boleznijo, priseljenstvom, etnično in socialno kulturno prikrajšanostjo in posledično revščino. Dodatna skrb je namenjena doseganju mladih, ki niso zavedeni na ZRSZ. To je dosegljivo v medresorskemu povezovanju pri nudenju podpore in s sodelovanjem z nevladnim sektorjem, ki izvaja različne dejavnosti na področju mladinskega dela, ki ga pristojne vladne ali lokalne ustanove ne izvajajo. To povečuje učinek pomoči, ki je je posameznik deležen. Z udeležbo v programu se mladim izboljša socialno-kulturni kapital, ki jim omogoča dostop do družbenih virov, s katerimi si izboljšajo svoj položaj (npr. zdravje, izobrazba, zaposlitev). Poudarek je na pridobivanju medosebnih, državljskih, medkulturnih, jezikovnih, digitalnih in zelenih kompetenc ter kompetenc povezanih z zdravjem, s trajnostjo, samoiniciativnostjo in podjetnostjo, kakovostnim življenjskim slogom ter vseživljenjskim učenjem. To izboljšuje sociabilnost in zaposljivost posameznika, zato program ni usmerjen zgolj na usposabljanje za kratkoročne zaposlitve, temveč na okrepitev udeleženceve socialne mreže, njegovih medosebnih, splošnih in zaposlitvenih kompetenc, ki se dolgoročno izražajo v socialni povezanosti, trajnostnem življenjskem slogu, njegovi samoiniciativnosti in podjetnosti ter angažiranosti na različnih življenjskih področjih.

PUM-O+ predvideva različne scenarije pomoči posameznim udeležencem na njihovi karierni poti, ki je povezana s pridobivanjem socialnih izkušenj, znanja in kompetenc, ki jih udeleženec potrebuje za uspešen vstop na trg dela, in za samostojno ter družbeno dejavno življenje, kar je skladno s cilji politike 4, to je bolj socialne Evrope z izvajanjem evropskega stebra doseganja socialnih pravic. Ta kot pomemben ukrep spodbujanja enakih možnosti, nediskriminacije in aktivnega vključevanja ter povečevanje zaposljivosti za prikrajšane skupine predvideva

prepoznavanje in razvijanje poklicnih interesov ter razvijanje socialnih spretnosti potrebnih na trgu dela v prihodnosti – npr. zelena in digitalizirana delovna mesta. Z vsem tem prispeva tudi k ohranjanju in k izboljšanju (duševnega) zdravja udeležencev.

Temelj programa PUM-O+ je načrtno povezovanje in sodelovanje z različnimi deležniki, ki udeležencu lahko na različne načine pomagajo pri uresničevanju njegovih ciljev. Posebej poudarjeno je medresorsko sodelovanje in povezovanje z delodajalci, pa tudi z različnimi nevladnimi organizacijami, ki so pomembne pri doseganju mladih. Spodnja shema (povzeto in dopolnjeno po Kuntarič Hribar in Prešlenkova, 2014) prikazuje PUM-O+ kot proces in kot odnos med različnimi deležniki, ki udeležencu pomagajo pri uresničevanju kariernega načrta in uspešnemu približevanju trgu dela.

Projektno učenje mlajših odraslih (PUM-O+) kot proces in sodelovanje med deležniki

2 Razširjena ciljna skupina

PUM-O+ v primerjavi s PUM razširi ciljno skupino mlajših odraslih glede na njihov status, ki ga imajo ob vstopu. Če je bil PUM namenjen mlajšim brezposelnim odraslim brez temeljnega poklica, je PUM-O+ namenjen tudi dijakom, ki so še vključeni v redno izobraževanje, vendar pa jim preti nevarnost osipa. V PUM-O+ so vključeni tudi tisti mlajši odrasli, ki so sicer na podlagi kariernega načrta, narejenega v okviru programa PUM-O+, začasno vključeni v druge ukrepe APZ, mentorji PUM-O+ pa jim lahko vseeno skozi periodične svetovalne pogovore in spremljanje osebnega kariernega načrta pomagajo, da so pri tem uspešnejši. Razširjen je tudi starostni interval. PUM-O+ zajema udeležence v starosti od 15 do 29 let. Program se usmerja na reševanje kompleksnejših problemov, ki izhajajo iz položaja mladih, kot so: dolgotrajna brezposelnost, prejemanje denarne socialne pomoči, nižja izobraženost, bolezen ali občasna hospitalizacija, slabe družinske razmere (revščina, alkoholizem, nasilje, slabi medosebni odnosi), priseljsko poreklo in nizek socialno-ekonomski status (npr. nizka izobraženost in brezposelnost staršev), posebne potrebe, pripadnost ranljivim etničnim skupinam kot so npr. Romi.

3 Ugotavljanje primernosti programa PUM-O+ za potencialne udeležence

Najpomembnejši partner pri vstopanju mladih na trg dela je gotovo Zavod za zaposlovanje (ZRSZ), ki razpolaga s potrebnimi podatki, povezanimi s trgom dela. Hkrati pa opravlja tudi svetovalno delo oz. karierno svetovanje in je skrbnik številnih ukrepov Aktivne politike zaposlovanja (APZ), ki predvsem brezposelnim osebam lahko pomagajo pri njihovem opolnomočenju pri vstopanju na trg dela. Sodelovanje ZRSZ pri izvedbi programa PUM-O+ poteka na več ravneh in v različne smeri. Prva raven je povezana z ugotavljanjem ustreznosti programa PUM-O+ v primerjavi z drugimi ukrepi APZ, ki bi bili lahko prav tako potencialno ustrezni za posameznika. Druga raven je povezana z motiviranjem brezposelnih mlajših odraslih za udeležbo v programu PUM-O+, če se izkaže, da je ta zanje najprimernejši ukrep. Svetovalci za zaposlitev v okviru svojih pristojnosti in skladno z zaposlitvenim načrtom napotijo udeleženca v program PUM-O+. Proces pa lahko poteka tudi v obratni smeri, ko mentor v programu PUM-O+ priporoči mladi osebi, ki nima urejenega družbeno priznanega statusa, da se obrne na ZRSZ z namenom vključitve v program PUM-O+. ZRSZ posreduje tudi pri sodelovanju PUM-O+ z delodajalci. Svetovalci so člani razširjenega strokovnega tima, ki se vzpostavi pri obravnavi udeležencev.

4 Vloga mentorjev pri medinstitucionalnem sodelovanju pri izvedbi programa PUM-O+ kot dejavnik kohezivnosti sistema

Svetovalec za zaposlitev na ZRSZ in mentorji v programu PUM-O+ tvorijo strokovni tim, ki skupaj z udeležencem načrtuje in mu pomaga uresničevati karierni načrt. Timu se skladno z načrtom osebne obravnave pridružijo tudi drugi deležniki (npr. svetovalci v šolah, svetovalci na centru za socialno delo, mentorji na delovnem mestu, zdravniki, terapevti, prostovoljci in drugi, ki so povezani z udeležencem). Pomembni člani tima so tudi različne nevladne organizacije, ki imajo pomembno vlogo pri doseganju »skritih« mladih, ki niso zavedeni v institucionalnih evidencah. *Sodelavci tima se srečujejo se na periodičnih srečanjih*, pri katerih sodeluje tudi udeleženec. Namen takih srečanj je načrtovanje, spremljanje in po potrebi spreminjanje osebnega kariernega načrta udeleženca. Koordinatorji tega sodelovanja so mentorji v programu PUM-O+, ki morajo ta srečanja tudi predvideti v okviru osebne obravnave udeležencev. Vsako četrtletje mentorska skupina organizira skupno srečanje razširjenega strokovnega tima. Namen teh srečanj je analiza opravljenega dela v preteklem obdobju, ovrednotenje napredovanja udeležencev PUM-O+ ter načrtovanje nadaljnjih korakov in ukrepov.

Z vidika udeleženca je vrednost takega pristopa v tem, da lažje realno predvidi in motivirano uresničuje korake v svojem kariernem načrtu. Zato pričakujemo tudi večjo uspešnost pri uresničevanju zastavljenih ciljev, saj se bo učno okolje v PUM-O+ razširilo in preselilo v resnične okoliščine, kar bo učečim omogočilo, da obravnavani učni problem spoznavajo in se ob njem učijo neposredno – preko učenja z delom. Za razliko od PUM-a, PUM-O+ udeležencem omogoča, da po tem, ko že prestopijo na novo oz. naslednjo raven kariernega načrta – npr. pri vključitvi v druge ukrepe APZ (npr. v program za pridobitev dodatnih kompetenc, različna usposabljanja za trg dela in pridobivanje delovnih izkušenj) –, še vedno prihajajo v PUM-O+ na občasne svetovalne pogovore z mentorji, ki

potekajo ob spremljanju udeleženčevega kariernega načrta. Povezanost udeleženca z mentorji PUM se je namreč v vseh evalvacijah programa PUM pokazala kot ključni dejavnik uspešnosti programa. Osebni karierni načrt, ki ga udeleženec razvija v PUM-O+, se namreč ne izvede nujno v celoti le v organizaciji izvajalki programa PUM-O+, še manj pa se tam tudi konča. Ob načrtovanju in uresničevanju kariernega načrta je treba, poleg aspiracij in učnih potreb udeleženca, izhajati iz življenjskih razmer udeleženca in upoštevati tudi druge okoliščine, ki vplivajo (spodbujevalno ali zaviralno) na njegov karierni razvoj. Prav zato je pomembno, da se PUM-O+ povezuje tudi z ustanovami in drugimi deležniki, ki udeležencu lahko posredno pomagajo pri uresničevanju kariernih načrtov (npr. s štipendiranjem ali financiranjem izobraževanja, urejanjem bivalnih razmer, zdravstvenimi organizacijami in podobno). Pomembno je tudi povezovanje z delodajalci in podjetji, ki lahko v sodelovanju ne le postanejo razširjeno učno okolje, ampak za udeleženca predstavljajo tudi priložnost, da okolje prepozna in potrdi njegovo ustvarjalnost in usposobljenost. S tem se povečajo tudi možnosti za zaposlitev, podjetja pa tako ustvarjajo okolje, ki jim pomaga pri izbiri sodelavcev in načrtnem vlaganju v njihov razvoj.

Tak način povezovanja je učinkovitejši tudi z vidika posameznih deležnikov in različnih politik, ki so povezane s trgom dela in zagotavljanjem socialne vključenosti, saj gre za sinergijsko vplivanje več resorjev, ki ob stalni evalvaciji konkretnih primerov lahko prepoznajo tudi pomanjkljivosti sistemov pomoči in tako ustvarijo priložnosti za njihovo izboljšanje. To sodelovanje je še posebej pomembno zaradi doseganja »nevidnih« oz. neaktivnih NEET, ki predstavljajo več kot polovico populacije celotne skupine NEET (analiza OECD za obdobje 2011-2018 na podlagi podatkov ZRSZ in SURS). Poudarek je tudi na sodelovanju pri terenskem delu in promociji dosežkov udeležencev. Pri tem bodo imele največjo vlogo same izvajalske organizacije s prisotnostjo in prepoznavnostjo v lokalnem okolju, seveda ob podpori ZRSZ s samo promocijo programa, prisotnostjo na dogodkih in drugimi ustreznimi aktivnostmi.

Če povzamemo bistvene značilnosti in dopolnitve lahko zapišemo naslednje:

PUM-O+ je skladno z vzgojno-izobraževalnimi cilji in načini vzgojno-izobraževalnega dela izrazit primer procesno-razvojnega kurikula, ki temelji na ugotovljenih izobraževalnih in drugih potrebah udeležencev ter priložnosti za njihovo zadovoljitev v sodelovanju z okoljem. Pri tem predvideva poglobljeno sodelovanje z različnimi deležniki v okolju, spodbuja medsektorsko sodelovanje, ki omogočajo udeležencem izpolniti njihov osebni karierni načrt, s katerim pa je upoštevajoč časovno dinamiko mogoče zadovoljiti tudi potrebe okolja in skupnosti.

V program se lahko vključijo mladi v starostni skupini od 15. do 29. leta starosti. Dodatno so poudarjene dejavnosti za doseganje skritih ali tako imenovanih nevidnih NEET. Intenzivnejše sodelovanje je potrebno vzpostaviti z institucijami: s centri za socialno delo, šolskim in drugim svetovalnim delom, zdravstvenimi ustanovami. Za doseganje mladih na terenu je potrebno sodelovanje z nevladnimi organizacijami, ki izvajajo programe uličnega dela ali se ukvarjajo s specifičnimi problemi in dejavnostmi, ki so povezani z mladimi; npr. mladinski centri, društva, centri za krepitev zdravja, organizacije s področja zagotavljanja duševnega zdravja. Gre za delo z razširjenim strokovnim timom, v katerega je potrebno pritegniti vse navedene akterje. V tem pogledu je pomembno sodelovanju s komplementarnimi programi in z drugimi projekti, ki se financirajo v okviru PEKP 2021-2027 (npr. Karierni centri za mlade), na okrepljenem usposabljanju mentorjev in med - kolegialni izmenjavi izkušenj, kar skladno s priporočili iz ocene programa (Deloitte, 2019). Potrebno je okrepiti in razširiti promocijo programa.

Okrepljeno je povezovanje z delodajalci. Pri tem je pomembno sodelovanje z ZRSZ, predvsem s svetovalci za zaposlitev, ki skupaj z mentorsko skupino in udeležencem aktivno iščejo priložnosti za pridobitev poklicnih kompetenc v lokalnem okolju. To temelji na prepoznanih poklicnih interesih in ugotovljenih zmožnostih udeleženca na eni in njegovih ugotovljenih izobraževalnih potrebah na drugi strani. V okviru projektnega učnega dela mentorska skupina posebno skrb namenja ustvarjanju okoliščin, v katerih se

udeleženci lahko seznanijo z različnimi poklici, pridobijo podatke o izobraževanju in usposabljanju za te poklice. V učnem projektu se lahko posamezniki ali celotna učna skupina seznanijo z izbranim poklicem tako, da sodelujejo z osebo, ki ta poklic opravlja, nenazadnje pa tudi z načrtnim in konkretnim navezovanjem stikov z delodajalci. Pri tem bo poudarek na identificiranju, premišljevanju in spoznavanju poklicev prihodnosti ter krepitvi glavnih kompetenc za doseganje teh, kot so npr. digitalne in zelene kompetence. Podlage in izhodišča za razvoj kompetenc za poklice prihodnosti so skupni evropski dokumenti npr. GreenComp Evropski okvir kompetenc za trajnostnost , DigComp 2.2: z novimi primeri znanj, spretnosti in odnosov. Izvajalske organizacije s svojo prepoznavnostjo in sodelovanjem v lokalnem okolju, skozi različne izobraževalne in v različne promocijske dogodke načrtno vključujejo tudi mentorske skupine in zunanje sodelavce v programu PUM-O+, s čemer neposredno prispevajo k prepoznavnosti programa pri delodajalcih v okolju.

A. SPLOŠNI DEL

1 IME PROGRAMA

Projektno učenje mlajših odraslih +, s kratico PUM-O+, je program neformalnega izobraževanja za opolnomočenje mlajših odraslih od 15. do 29. leta starosti za približevanje in vstop na trg dela ter dejavno sodelovanje v družbi, ki temelji na pridobivanju temeljnih spretnosti, ki so s tem povezane.

2 UTEMELJENOST PROGRAMA

2.1 Opis problema

Brezposelnost mladih¹

Konec novembra 2020 je bilo med vsemi registrirano brezposelnimi skoraj 46 % dolgotrajno brezposelnih (v nadaljevanju DBO), vendar pa so ti deleži v posameznih starostnih skupinah zelo različni. Najnižji je med mladimi, ki še niso dopolnili 20 let (22,5 %), nato pa s starostjo narašča in je med starimi 60 let ali več že 66,8 %. V primerjavi s septembrom 2019 se je delež dolgotrajno brezposelnih znižal v vseh starostnih skupinah, predvsem zaradi visokih prilivov v brezposelnost.

Kljub ugodnejši situaciji na trgu dela v primerjavi z nekaterimi drugimi ranljivimi skupinami (kar se tiče dolgotrajne brezposelnosti), ostajajo mladi stari med 15 in 29 let - predvsem zaradi pomanjkanja delovnih izkušenj - še vedno ranljiva skupina na trgu dela, o čemer pričajo tudi izkušnje iz gospodarske krize preteklega desetletja in epidemija COVID-19. V pretekli gospodarski krizi so mladi bolj in dolgotrajneje čutili posledice krize. Stopnja njihove brezposelnosti se je začela povečevati leta 2009 in zmanjševati šele leta 2014. V epidemiji COVID-19 se je povprečno število registriranih mladih brezposelnih, starih med 15 in 24 let, v obdobju januar - oktober 2020, povečalo za 29 %. Pri tem ne gre spregledati, da je med mladimi 29 % dolgotrajno brezposelnih, problematično pa je tudi trajanje njihove brezposelnosti, v povprečju so bili konec septembra 2020 brezposelni 11,1 meseca. Konec septembra 2020 je bilo 30,6 % več registriranih BO starih med 15-29 let, v primerjavi s septembrom 2019. Regijska porazdelitev DBO kaže, da je bil delež brezposelnih starih med 15 in 29 let v KRZS novembra 2020 26% (nov. 2019, 26,9%) v KRVS pa novembra 2020, 31,2% (nov. 2019, 29,3%).

Brezposelnost mladih brez izobrazbe ali poklicne usposobljenosti in njihovo doseganje²

Izziv Slovenije v prihodnje bo predvsem še okrepiti aktivnosti za hitrejši prehod mladih iz sfere izobraževanja na trg dela in znižati delež dolgotrajno brezposelnih mladih. Izstopa tudi nizka izobrazba mladih brezposelnih. Septembra 2020 je bilo med brezposelnimi mladimi do 29 let, 34,9 % z OŠ izobrazbo ali manj. Mladi, ki opustijo šolanje, ne da bi dosegli srednješolsko izobrazbo, so v današnji, na znanju temelječi družbi, na trgu delovne sile v slabšem položaju kot njihovi vrstniki, ogrožen pa je tudi njihov osebni in družbeni razvoj. Zanje velja tudi, da je verjetnost vključitve v kasnejše oblike vseživljenjskega učenja manjša, kar neposredno škodljivo vpliva na njihovo trajno zaposljivost.

---

¹ Podatki ZRSZ

² Podatki ZRSZ in

Pomembno je tudi spodbujanje zgodnjega prehoda mladih izobraženih posameznikov na trg dela in zmanjševanje števila mladih posameznikov, ki niso vključeni ne v zaposlitev, ne v izobraževanje ali usposabljanje (tj. NEET kazalnik). V letih pred epidemijo se je delež NEET (youth - not in education, employment or training) v Sloveniji zaradi ugodnih gospodarskih gibanj in ob pomanjkanja delovne sile na trgu dela ter ukrepov države za zaposlovanje mladih zmanjševal, a je epidemija Covid-19 poslabšala razmere na trgu dela in s tem zaposlitvene možnosti mladih. Stopnja NEET za skupino 15-24 let je za leto 2019 znašala - SLO 7 % (kar je za 0,4 od. tč. več kot leta 2018, ko je bil delež 6,6 %; glede na regijsko porazdelitev je bil delež v KRVS 8,4 % v letu 2019 7,3%, v KRZS pa 5,7 v letu 2019 6 % - vir Eurostat). Stopnja brezposelnih NEET je znašala 2,3 % (v EU 4,4 %), stopnja neaktivnih NEET pa 4,3 % (v EU 6,1 %). Kljub nizki stopnji NEET v primerjavi z evropskim povprečjem pa je potrebno upoštevati, da gre za posebej ranljivo ciljno skupino. Mladi, ki nimajo izobrazbe ali poklicne usposobljenosti, niti ustreznih delovnih izkušenj in kompetenc, potrebujejo prilagojeno ukrepanje za uspešno vključitev na trg dela ter socialno integracijo, čemur se moramo posvetiti v izogib dolgoročnim posledicam za posameznika in družbo. Zaključki EMCO (oktober 2019) pregleda potrjujejo, da v Sloveniji ostaja »izziv doseganja mladih, ki so najbolj oddaljeni od trga dela in se soočajo s kombinacijo različnih težav. Le-ti potrebujejo individualno usmerjanje in tesno sodelovanje med javnim zavodom za zaposlovanje in centri za socialno delo, kakor tudi sodelovanje drugih deležnikov, vključno s šolami.« Analiza (OECD 2020) kaže, da so v Sloveniji ključni dejavniki trajanja NEET nizka izobrazba in samske matere. Medtem ko skoraj štirje od petih »NEET« ali njihove družine prejemajo katerega od socialnih prejemkov, je vsak četrti slovenski »NEET« reven. Tudi predlog skupnega poročila EK o zaposlovanju (COM(2019)653 – draft) izpostavlja Slovenijo (poleg Avstrije in Nizozemske) kot eno izmed držav, v kateri stopnja NEET sicer ostaja nizka, vendar se je v zadnjih letih povečala. Pri vsem tem je potrebno upoštevati posledice COVID-19 krize, ki je povečala število brezposelnih mladih in verjetno tudi spremenila strukturo NEET-ov. Po novi opredelitvi EU se v strukturo NEET upošteva tudi mlade od 25 do 29 leta starosti, kar še poveča delež te skupine mladih. Po tej opredelitvi, ki jo bo v novi finančni perspektivi upoštevala tudi predlagana operacija, je delež NEET v drugem četrtletju leta 2020 znašal 10,7 % (EU povprečje je sicer bilo 14,7 %)

Brezposelnost in družbena izključenost mladih NEET

V Veliki Britaniji so v osemdesetih skočili poseben termin, s katerim so označili celotno zelo deprivilegirano skupino mladih. Uporabili so izraz »ničelni status mladih«, Status Zero Youth, ki je kmalu postal metafora za brezizhodni položaj mladih – »nič ne šteje in ne vodi nikamor« (angl. »'count for nothing and were going nowhere«) (Williamson, 1997).

Prav ob pojavu mladih brez družbeno priznanega statusa so raziskovalci začeli prepoznavati vso kompleksnost pojava mladinske brezposelnosti in tudi potrebo po ustrežnejši opredelitvi položaja mladih na trgu dela. Izkazalo se je, da definicija brezposelnosti ne opredeljuje vseh položajev mladih, ki so brez dela. Pozneje so izraz Status Zero Youth v Veliki Britaniji nadomestili z izrazom NEET (not in employment, education, or training), ki so ga kmalu prevzele tudi druge države (Eurofound, 2012: 20) in se s konsenzom Odbora za zaposlovanje (EMCO, 2010) uporablja za opis mladih v starosti 15–24 let (v zadnjem času tudi za razširjeno skupino – do 29 let), ki niso zaposleni in niso vključeni v izobraževanje ali usposabljanje za pridobitev poklica. Nekateri (ILO) jih imenujejo tudi neaktivni mladi. V skupini NEET (Eurofound, 2012: 24) raziskovalci prepoznavajo pet podskupin:

- »konvencionalno brezposelni« so največja podskupina, ki se lahko nadalje deli na dolgoročno in kratkoročno brezposelne;
- »mladi, ki niso na voljo,« vključuje mlade z družinskimi obveznostmi, bolne in mlade s posebnimi potrebami;
- »izklopljeni mladi« so tisti, ki ne iščejo zaposlitev, se ne želijo vključiti v izobraževanje, ker jih pri tem ovirajo druge življenjske okoliščine, obveznosti ali lastna nepripravljenost; ta skupina vključuje mlade z manj spodbudami, socialno izolirane mlade in tiste s tveganim življenjskim slogom;
- »iskalci priložnosti« so mladi, ki aktivno iščejo zaposlitev ali oblike usposabljanja, vendar pa se njihova pričakovanja in zmožnosti ne ujemajo s ponudbo na trgu dela ali z izobraževalno ponudbo (npr. so bolj izobraženi glede na trg dela ali premalo);

- »prostovoljni NEET« so tisti mladi, ki potujejo ali konstruktivno delujejo na različnih področjih, kot sta umetnost, prostovoljstvo, in v okviru drugih samostojnih oblik učenja.

Vseh pet kategorij NEET združuje mlade, ki so bodisi prilagodljivi bodisi zelo ranljivi in z več možnosti, da postanejo dolgotrajno brezposelni in socialno izključeni. Vsem kategorijam je skupno, da mladi ne izhajajo in ne gradijo na svojih zmožnostih ter nimajo kariernih načrtov, kar v vsakem primeru povečuje njihovo možnost za izključenost iz družbe.

Dejavniki brezposelnosti in izključenosti mladih NEET iz družbe

Dejavniki, ki vplivajo na to, da nekdo postane NEET (Eurofound, 2012: 2), so povezani z izobraženostjo, migracijami, zdravjem in družinskimi razmerami. Mladi z najnižjimi stopnjami izobrazbe so trikrat pogosteje v položaju NEET kot mladi, ki imajo visoko izobrazbo, mladi s priseljskim poreklom imajo 70 odstotkov več možnosti, da postanejo NEET kot nepriseljenci, 40 odstotkov več možnosti, da postanejo NEET, pa imajo tudi mladi s posebnimi potrebami in zdravstvenimi težavami v primerjavi z mladimi, ki so zdravi. Dejavniki, ki povečujejo možnost, da nekdo postane NEET, so tudi nizki dohodki družine in spol, pri čemer so ženske bolj prizadete. Vse to opozarja na heterogenost populacije NEET in otežuje posploševanje. Ob upoštevanju vseh navedenih spremenljivk, ki vplivajo na položaj mladih, se izrišeta dve glavni skupini NEET (prav tam: 57), ki izkazujeta med seboj zelo različne lastnosti in dejavnike tveganja:

- Ranljiva skupina mladih, ki niso zaposleni in vključeni v izobraževanje ali usposabljanje ter so izpostavljeni marginalizaciji, ker ne premorejo ustreznega kulturnega, družbenega in človeškega kapitala.
- Odporna skupina mladih, ki niso zaposleni in vključeni v izobraževanje ali usposabljanje, ker premorejo ustrezen kulturni, družbeni in človeški kapital, zaradi česar niso izpostavljeni marginalizaciji.

Posledice izključenosti mladih za zaposljivost posameznika in razvoj družbe

Pri analizi posebnosti in dejavnikov tveganja, ki vodijo v položaj NEET, mora biti pozornost usmerjena tudi v posledice, ki jih ima položaj NEET za posameznika in za družbo. V prvi vrsti gre za izgubljanje potenciala mladih ljudi (Williamson, 1997; Coles et al., 2002; Furlong, 2006; Pemberton, 2008; Chen, 2011; Eurofound, 2012), ki se v državah s starajočim se prebivalstvom, kamor sodi tudi Slovenija, z družbenega vidika še dodatno zaostri. Z vidika posameznika ima položaj NEET za mlade pogosto dolgoročne posledice, saj v človeku pusti brazgotine, ki slabo vplivajo na nadaljnjo zaposlitveno pot in dohodke, slabo vpliva tudi na psihično in zdravstveno stanje prizadetih. Vodi lahko v slabe medosebne odnose, zlorabo drog in zdravil, vpletenost v kriminal in asocialno vedenje. Posledice tega položaja ne vplivajo le na posameznika, temveč tudi na njegovo družino in družbo v celoti. Če je kratkotrajno brezposelnost mladih mogoče razumeti kot naravno okoliščino, ki spremlja posameznikovo tranzicijo iz šole v svet dela, pa je povsem drugače pri posameznikih, ki so v tem položaju ujeti daljši čas. Pri teh se kaže, da imajo slabše možnosti za zaposlitev tudi pozneje v življenju. Slabe izkušnje na trgu dela na začetku kariere napovedujejo tudi pogostejšo brezposelnost v poznejšem obdobju, predvsem pa tudi nižje dohodke in slabši družbeni položaj. Položaj NEET ni določen le z brezposelnostjo, temveč tudi z vključenostjo in izključenostjo iz izobraževanja ali usposabljanja za poklic. To mladim onemogoča, da bi razvili svoje zmožnosti in se uveljavili v družbi. Mladi v NEET položaju pogosteje razvijejo tvegane življenjske stile, ki lahko vodijo v socialno izključenost (Cole et. al, 2002, Eurofound, 2012: 60). Med NEET mladimi je pogostejša zloraba drog in alkohola, pogosteje postanejo mladostniški starši in pogosteje so udeleženi v kriminalu. Pogosto se vse te oblike vedenja tudi zgostijo pri eni osebi. Visoka stopnja mladih v položaju NEET lahko v temeljih spodkoplje stabilnost in trajnostni razvoj družbe, če se temu problemu ne namenja dovolj pozornosti. Sporočilo, ki veje iz teh ugotovitev, je, da je skozi različne ukrepe treba poskrbeti, da se bodo mladi vključevali v družbo, in jih spodbujati k izobraževanju, usposabljanju in zaposlovanju.

2.2 Temeljna izhodišča pri oblikovanju programa PUM-O+

Izkušnje delovanja programa PUM in PUM-O kot podlaga za oblikovanje PUM-O+

Pri oblikovanju novega programa PUM-O+ smo izhajali iz rezultatov evalvacijskih študij programa³ PUM in PUM-O. Nacionalna evalvacija PUM je bila prvič opravljena leta 2002. Rezultati so pokazali, da je program učinkoval tako, kot je bilo s cilji prvotno predvideno: spodbujal je mlajše udeležence k dokončanju izobraževanja, ki so ga že opustili in vodil k uspešni izdelavi poklicnih ali zaposlitvenih strategij ter preprečeval socialno odklonske pojave pri brezposelnih mlajših odraslih.

Rezultati druge nacionalne evalvacije 2009–2010 so prav tako potrdili nesporno kakovost programa. Program je bil učinkovit pri doseganju večine zastavljenih ciljev. Zelo dobro se je uresničevala socialno integracijska vloga programa za mlade osipnike, kar se ujema z rezultati evalvacije iz leta 2002. Za 83 odstotkov udeležencev je po njihovem mnenju zaradi udeležbe v programu PUM prišlo do (pozitivnih) sprememb v življenju, pri nekaterih do manjših življenjskih sprememb, pri nekaterih pa do pomembnih. Tako je ocenilo tudi tri četrtine vseh mentorjev. Po njihovi oceni so udeleženci zaradi znanj, pridobljenih v programu PUM, ob ponovni vključitvi v izobraževanje ali ob njegovem nadaljevanju zelo pogosto uspešnejši, kar potrjuje tudi skoraj tri četrtine anketiranih nekdanjih udeležencev. Za veliko večino teh (98,6 odstotkov) je bila učna izkušnja v programu PUM namreč bistveno drugačna od njihovih šolskih izkušenj. Mentorji so tudi ocenili, da so bili zaradi udeležbe v programu udeleženci uspešnejši pri iskanju dela, saj so bolje razvili področje odkrivanja lastnih poklicnih interesov; boljša pa je tudi njihova poklicna informiranost; mnogi so si oblikovali načrt svoje kariere. Nekaj manj kot tri četrtine udeležencev je potrdilo, da je znanje, ki so ga pridobili v programu PUM, zares uporabno v njihovem vsakdanjem življenju.

Mentorji so ocenili, da so udeleženci z delom v skupini pridobili največ znanj za razvijanje sociokulturnega delovanja, razvoj medosebnih odnosov, odgovornosti za svoje ravnanje ter samozavesti in zaupanja vase. Večina udeležencev se je s tem strinjala, pri čemer so dodali še, da so bili po zaključku programa bolj motivirani za sodelovanje z drugimi ljudmi. 87 odstotkov udeležencev je zaradi vključenosti v program izboljšalo svojo samopodobo. Velika večina udeležencev je sodelovala v projektih, na katere so še danes ponosni. Dve tretjini udeležencev po zaključenem programu na življenje gleda drugače. Udeleženci programa so našeli različne učinke programa: večja samozavest, sprejemanje različnosti drugih, zavedanje o potrebnosti/pomenu dokončanja ali nadaljevanja izobraževanja, optimističen pogled na življenje, sprememba samega sebe, drugačen pogled na življenje, drugačen način razmišljanja, zaposlitev, izboljšanje učnih navad. Slaba četrtina udeležencev pa je menila, da nanje program sploh ni vplival.

Evalvacija 2009–2010 je pokazala, da je program PUM skupaj z drugimi programi za ranljive skupine uspešen tudi dolgoročno, saj opravlja pomembno poslanstvo s tem, da omogoča tudi mladim (čeprav so bili do zdaj v položaju večkratno izključenih) dostop do sodobnega izobraževanja in učenja ter s tem večjo vključenost. S tem jih tudi opolnomoči in vsaj delno aktivira ter pripravlja in opremlja za ravnanje v nenehnih spremembah.

Izkušnje v PUM so tudi pokazale, da je pri vključevanju NEET skupin v izobraževanje in usposabljanje treba izhajati iz izobraževalnih potreb in interesov posameznika.

---

³ Istenič, S. A. in drugi (2003) Evalvacija socialno-integracijske vloge programa Projektno učenje za mlajše odrasle. Filozofska fakulteta v Ljubljani, Ljubljana. V okviru projekta Razvoj pismenosti ter ugotavljanje in priznavanje neformalnega učenja od 2009 do 2011 je potekala aktivnost Evalvacija programa Projektno učenje za mlajše odrasle (PUM) in programa Temeljnega usposabljanja mentorjev (TUM PUM).

Podobno je pokazala tudi zadnja⁴ Evalvacija programa PUM-O (Deloitte, 2019), ki ga ocenjuje kot zelo uspešen program. Ne le glede na rezultat ponovne vključitve (več kot 25% udeležencev po zaključku programa najde zaposlitev), pač pa tudi glede na dejstvo, da tudi po zaključenem programu več kot polovica vseh udeležencev ostane v stiku z mentorji in drugimi udeleženci. Evalvacija poudarja, da je pri obravnavanju in spremljanju kazalnikov programa potrebno upoštevati, da program vključuje ranljive skupine mladih, kar vpliva na samo uspešnost programa. Program PUM-O predstavlja številnim varno zavetje, v katerega se vračajo tudi po zaključku programa. Po mnenju udeležencev programa PUM-O je največja dodana vrednost programa prav vpliv na samozavest in samopodobo posameznika, kar posredno vpliva tudi na njihove zmožnosti zaposlitve ali nadaljevanja šolanja ter omogoči vključenost v družbo in samostojno življenje.

Program razvoja kompetenc izhaja iz osebnih potreb udeležencev, ki se zadovoljujejo v presečiščih medinstitucionalnega sodelovanja

Temeljni namen programa PUM-O+ je udeležencem pomagati pri razvijanju interesov, ključnih in poklicnih kompetenc ter osebnostnih lastnosti, s katerimi bodo izboljšali svojo uspešnost na trgu dela in v družbenem življenju. Ker se v usposobljenosti posameznika prepletajo različne kompetence in osebnostne lastnosti, ki so hkrati skladne z zahtevami okolja, in ker v program vstopajo različno usposobljeni udeleženci, ki bodo imeli tudi različne karijerne cilje, se v programu vsakemu udeležencu posveča posebna pozornost, ki je izražena v osebnem kariernem načrtu. Izhajamo iz tega, da bodo udeleženci v programu razvijali temeljne življenjske spretnosti, sociabilnost in poklicne interese, pri čemer si bodo pridobivali tudi znanje in spretnosti. Če poklicnih kompetenc zaradi njihove raznovrstnosti in specifičnosti ne moremo posplošeno opredeliti na ravni programa, pa to lahko storimo za ključne socialno-emocionalne⁵ in temeljne zmožnosti,⁶ ki sestavljajo tudi vsakršno poklicno usposobljenost in prečijo vse dejavnosti družbeno dejavnega človeka. Pri utemeljevanju njihove umeščenosti izhajamo iz ugotovitev evalvacijskih študij o programu PUM in podobnih študij, ki so bile opravljene pri drugih ranljivih skupinah odraslih.

"Neustrezno razvite temeljne zmožnosti/pismenost odraslih najbolj prizadenejo socialno prikrajšane. Pri tem ni največji osebni in družbeni problem le to, da so posamezniki za svoje delo slabo plačani in živijo na robu družbe, ampak tudi to, da so bili prikrajšani za možnost, da bi se osebno razvili in primerno izobrazili, zato ne morejo izkoristiti priložnosti, ki jim jih ponuja okolje." (Drofenik, 2011: 133)⁷.

V programu PUM-O+ si udeleženci razvijajo različne temeljne zmožnosti, čeprav so posebej poudarjene predvsem **zmožnost učenje učenja ter samoiniciativnost in podjetnost**.

Pomemben ukrep zviševanja zaposljivosti mladih je tudi zviševanje njihove izhodiščne izobrazbe in poklicne usposobljenosti, predvsem pa razvijanje kompetenc, potrebnih na trgu dela v prihodnosti – to je tistih kompetenc,

---

⁴ Deloitte (2019). Vrednotenje uspešnosti programa Projektno učenje mlajših odraslih (PUM-O+).Vključevanje mladih, ki niso v delovnem razmerju, v izobraževalnem procesu, v procesu nadaljnega izobraževanja in priprave za vstop na trg dela. <https://www.google.com/>

⁵ Med socialno-emocionalne zmožnosti prištevamo: samozavedanje, samoregulacijo, socialno zavedanje, spretnosti za medosebne odnose, odgovorno odločanje.

⁶ V Sloveniji se je uveljavil model, v katerega je umeščenih osem ključnih zmožnosti:

- jedrna pismenost (tj. »sporazumevanje v maternem jeziku«)
- sporazumevanje v tujih jezikih
- matematične zmožnosti (zmožnost reševanja temeljnih matematičnih problemov)
- digitalna pismenost
- učenje učenja
- socialne in državljanske zmožnosti
- samoiniciativnost in podjetnost
- splošna poučenost/znanje (tj. »kulturna zavest in izražanje«, »naravoslovje«, »tehnika«).

⁷ Strategija za zviševanje ravni pismenosti odraslih, 2003.

ki ljudem omogočajo trajnostno zaposljivost. Te so, kot ugotavljajo študije (Bamber, 2014: 45),⁸ najbolj povezane s ključnimi kompetencami in delujejo na posameznikovo motivacijo. Kot take so zaobjete v desetih veččinah, v okviru katerih posameznik razvija:

- **osmišljanje delovanja** (razumevanje različnih podpomenov neposrednih izrazov, razmišljanje in vrednotenje vzročno-posledičnih zvez v družbenih in naravnih pojavih),
- **sociabilnost - družbeno inteligentnost** (zmožnost povezovanja z drugimi – socialno mreženje, ustvarjalno povezovanje o b reševanju problemov),
- **inovativno in prilagojeno razmišljanje** (iskanje izvirnih rešitev in odgovorov v nepričakovanih položajih),
- **medkulturne kompetence** (zmožnost delovanja v kulturno raznovrstnih okoliščinah),
- **zmožnost abstrahiranja** (premišljevanje o izkušnjah, zbiranje in prevajanje podatkov v abstraktne koncepte),
- **sodobno medijsko pismenost** (kritično vrednotenje in razvijanje različnih vsebin v javnih medijih, na spletu in socialnih omrežjih),
- **transdisciplinarnost** (interes, poznavanje in razumevanje osnovnih konceptov različnih disciplin),
- **oblikovanje strategij razmišljanja** (kritično presojanje podatkov, zamišljanje in razvijanje delovnega procesa in oblikovanje delovnih nalog),
- **premišljeno upravljanje z obremenitvami** (izločanje in filtriranje podatkov) in
- **virtualno sodelovanje** (varno in ustvarjalno sodelovanje v/z virtualnimi timi).

Te kompetence ljudje najbolj pridobivamo skozi neformalno učenje v različnih družbenih kontekstih, zato se PUM-O+ načrtno povezuje in sodeluje z različnimi deležniki, ki udeležencu lahko na različne načine pomagajo pri uresničevanju njegovih ciljev.

Ne glede na posebnosti različnih kompetenc (tudi poklicnih) pa je treba poudariti, da so prav vse večdimenzionalne – poleg spoznavne (kognitivne) sta pomembni tudi čustvena (afektivna) in voljno-motivacijska in osnovno zdravstveno stanje udeleženca. Dimenzija zmožnosti, ki pri posamezniku tvorijo različne profile in skozi to vplivajo na razvoj. Z vidika učnih potreb udeležencev PUM-O+ in izkušenj programa PUM in PUM-O to največkrat pomeni, da je delovanje v prvem koraku usmerjeno na čustva in motivacijo posameznika in upoštevanju njegovega zdravstvenega stanja in splošne psiho-fizične kondicije⁹ potrebne za učenje. Pri udeležencih programa je treba najprej prebuditi potrebo po učenju in jih v tem smislu animirati (oživiti), da se zavejo potrebe in vzljubijo učenje, kar posledično vodi k iskanju in izgradnji poklicne identitete. Nujno je, da so učne izkušnje pozitivne, čeprav so povezane z naporom. Zato morajo biti izzivi, s katerimi se sooča udeleženec, življenjski in z vidika udeleženca vredni njegovega truda. Ob prizadevanju, vztrajnosti in vestnosti lahko udeleženec doživi uspeh, ki ga skozi refleksijo pripelje do samospoštovanja in v tej smeri vpliva tudi na njegovo vedenje v prihodnosti.

Da bi prišli do točke preobrata – iz nemotiviranosti udeleženca v njegovo motiviranost –, je najprej treba prepoznati in opredeliti njegove temeljne težave. Te iz izkušenj programa PUM največkrat izhajajo iz življenjskih slogov in življenjskih kontekstov udeležencev (npr. družinske razmere, revščina ipd.). Ker je udeleženec vanje vpet, najmočneje ovirajo njegovo karierno pot oz. učenje. Ugotavljanje in reševanje te problematike lahko poteka le v povezanem delovanju različnih institucij in drugih akterjev, ki so sicer po načelu pristojnosti parcialno vpete v nudenje pomoči posamezniku. Program PUM-O+ je stičišče, mentorji v programu pa koordinatorji takega povezovanja. Tako povezana in načrtna pomoč posamezniku je gotovo učinkovitejša, njeni učinki pa so trajnejši.

---

⁸ Developing the creative and innovative potential of young people through non-formal learning in ways that are relevant to employability. (2014). Expert Group Report. European Commission.

⁹ S tem mislimo na raven psiho-fizične homeostaze, ki pomembno določa zmožnost osredinjenja in dolžino pozornosti udeleženca na učno snov, njegovo zmožnost sodelovanja z drugimi, pa tudi na kakovost učnih navad in učnih stilov, s katerimi razpolaga udeleženec.

3 CILJNA SKUPINA

V PUM-O+ se vključujejo mlajši odrasli od 15. do 29. leta starosti, ki

- imajo status brezposelne osebe in/ali
- niso vključeni v izobraževanje oz. se pri izobraževanju srečujejo s težavami, ki lahko vodijo v prekinitve šolanja (ogroženost z osipom),
- niso zaposleni oz. nimajo zaposlitve.

Podrobneje položaj udeležencev opredeljujejo naslednje značilnosti:

- so se znašli v neopredeljenem vmesnem socialnem prostoru brez družbeno priznanega statusa,
- so socialno izključeni, ta izključenost pa je povezana z osebnostnimi, vedenjskimi, socialnimi in drugimi težavami, za doseganje sprememb v vzorcih delovanja v socialnem okolju potrebujejo sistematične, intenzivnejše in dolgotrajnejše spodbude,
- potrebujejo spodbude za krepitev zdrave identitete in razvoj temeljnih zmožnosti,
- so pogosto brez temeljne poklicne ali strokovne izobrazbe ali pa je ta suficitarna, zaradi česar ostajajo dolgotrajno brezposelni,
- še nikoli niso bili zaposleni ali pa imajo nesistematične in kratkotrajne delovne izkušnje oziroma so iskalci prve zaposlitve,
- so izgubili status učenca(ke), vajenca(ke) ali dijaka(inje) ali pa njihov status opredeljuje pedagoška pogodba,
- je njihov status opredeljen z drugimi ukrepi Aktivne politike zaposlovanja, program PUM-O+ pa podpira njihovo učinkovitost (npr. udeleženci, ki so se vključili v izobraževanje za pridobitev splošne ali poklicne izobrazbe oz. si ponovno pridobili status dijaka ali vajenca),
- dolgotrajna brezposelnost, prejemanje denarne socialne pomoči, nižja izobraženost, bolezen ali občasna hospitalizacija, slabe družinske razmere (revščina, alkoholizem, nasilje, slabi medosebni odnosi), priseljenko poreklo in nizek socialno-ekonomski status (npr. nizka izobraženost in brezposelnost staršev), posebne potrebe, pripadnost ranljivim etničnim skupinam kot so npr. Romi.

4 CILJI IZOBRAŽEVALNEGA PROGRAMA

Temeljni namen programa je razvijati potenciale ranljivih mlajših odraslih za uspešno vključevanje v izobraževanje za pridobitev izobrazbe, razvijanje poklicne identitete in tako uspešno vključevanje na trg dela ter uspešno socialno integracijo.

V programu enakovredno zasledujemo naslednje temeljne cilje:

1. Oblikovanje poklicne identitete, samoiniciativnosti in podjetnosti z namenom približevanja oz. vstopa na trg dela,
2. razvijanje sociabilnosti, učljivosti in drugih temeljnih zmožnosti,
3. oblikovanje osebne identitete in spodbujanje družbene vzajemnosti in povezanosti.

5 OBSEG IZOBRAŽEVANJA

Z vidika organizacije, ki izvaja program PUM-O+, program poteka neprekinjeno skozi vse leto, razen dela prostih dni. Udeleženec se vanj vključuje predvidoma za obdobje 10 mesecev. V poletnih mesecih ali ko potekajo pomembni dogodki, ki se jih morajo udeležiti mentorji (npr. spopolnjevanje, pedagoške konference, sodelovanje z

deležniki ipd.) se program izvaja prilagojeno razmeram, ki jih določa število udeležencev, razpoložljivost mentorjev, ki jih lahko nadomestijo prostovoljci, mladinski delavci in drugi sodelavci nevladnih organizacij, ki sestavljajo razširjeni strokovni tim.

6 PROCES VKLJUČEVANJA IN DOSEGANJE ZASTAVLJENIH CILJEV UDELEŽENCEV

Vključevanje udeležencev v PUM-O+, načrtovanje in spremljanje učenja

V program se lahko vključijo mlajši odrasli, ki ustrezajo profilu ciljne skupine, ki ji je program namenjen. Vključitev osebe je prostovoljna, poteka pa lahko po različnih kanalih. Kandidati za program lahko izrazijo interes za vključitev v program sami, lahko pa jim vključitev predlagajo svetovalec za zaposlitev pri ZRSZ, šolski svetovalni delavec ali drug svetovalec, ki kandidatu pomaga pri reševanju njegovih problemov. Posebno vlogo pri tem imajo tudi nevladne organizacije (NVO), ki v sodelovanju z mentorji PUM-O+ in drugimi deležniki programa sodelujejo pri animaciji udeležencev za vključitev na terenu (ulica, lokali, zabavišča in zbirališča mladih). Ob vstopu v program mentorji z udeležencem opravijo uvodni pogovor, v katerem ugotovijo motive za vstop in njegova pričakovanja. Uvodni pogovor je izhodišče za presojo, ali je PUM-O+ primeren program, ki kandidatu lahko pomaga pri reševanju njegovih problemov. Uvodni pogovor se lahko nadaljuje s poskusnim obdobjem, ki lahko traja teden dni, v katerem udeleženec in mentorji sprejmejo odločitev, ali je udeležba v programu glede na potrebe kandidata smiselna. Če se z vključitvijo vsi strinjajo, potem stečejo postopki za vključitev v program, ki v primeru, da je udeleženca napotil ZRSZ, šola ali katera druga ustanova, vključuje tudi sodelovanje svetovalcev, ki so kandidata napotili. Kandidat in mentor PUM-O+ pripravita izhodišča za pripravo osebnega kariernega načrta, v katerem uvodoma opredelita namen kandidatovega sodelovanja (vizijo) in izhodiščne cilje, ki jim bo udeleženec v programu sledil. Skupaj s svetovalcem, ki je kandidata napotil, presodijo načrt in ga okvirno tudi časovno opredelijo, določijo kazalnike, s katerimi bodo spremljali načrt in roke za spremljanje načrta. Pri tem je treba opozoriti, da gre prvenstveno za procesno-razvojni program, ki predvideva, da se osebni karierni načrt dopolnjuje skozi proces učenja v smeri proti zastavljenim ciljem. Mogoče so redakcije in modifikacije načrta, ki pa so dogovorjene med vsemi deležniki ob točkah, ki so določene za spremljanje. Vse navedeno je podlaga za sklenitev pogodbe, ki jo podpišejo vsi deležniki. Podoben proces dogovarjanja steče tudi na vseh nadaljnjih ravneh opredeljevanja učnih korakov, ki naj vodijo udeleženca k opredeljenim ciljem, še posebej takrat, ko se pridružijo tudi drugi deležniki (npr. zunanji mentorji v podjetjih)..

Spremljanje uresničevanja načrta poteka periodično na ravni udeleženca in mentorja, pri čemer pa je smiselno, da se občasno pridružijo tudi svetovalci, ki so udeleženca napotili v program. Svetovalce sicer mentor sproti obvešča o napredku in se z njimi skupaj z udeležencem pogovori o morebitnih večjih spremembah in dopolnitvah načrta.

Vrednotenje učnih dosežkov

Pričakovani učni dosežki udeleženca so opredeljeni v osebnem kariernem načrtu, s katerim se ga tudi spremlja in vrednoti. Dosežki so izraženi v obliki različnih dokazil (npr. mnenje mentorjev in drugih strokovnjakov o udeleženčevi usposobljenosti za neko delo, fotografije in drugi posnetki izdelkov, nastopov, dejavnosti, različni izdelki, potrdilo o sodelovanju v učnih dejavnostih ipd.), ki jih udeleženec hrani v zbirni mapi (portfoliju) in jih lahko uporabi v različnih postopkih priznavanja že pridobljenega znanja pri pristojnih ustanovah, na primer:

- pri ponovnem vključevanju v programe formalnega izobraževanja v postopku priznavanja rezultatov neformalnega učenja in izobraževanja v izobraževalni organizaciji;
- pri vključevanju na trg dela neposredno pri delodajalcih;
- v postopku preverjanja in potrjevanja nacionalnih poklicnih kvalifikacij;
- v drugih postopkih vrednotenja in priznavanja znanja, za katere je pristojen Državni izpitni center.

7 DOKONČANJE PROGRAMA

Udeleženec zaključi program PUM-O+, ko uresniči vse ali večino individualno zastavljenih ciljev. Ob tem pripravi zbirno mapo z dokazili o svojih dosežkih, sicer pa moramo pogoje za dokončanje programa razumeti v razmerju do načela prostovoljne udeležbe, ki v skrajnem primeru dopušča, da udeleženec kadarkoli lahko zapusti program.

Izstop udeleženca iz programa PUM-O+

Izstop udeleženca iz programa je pri brezposelnih osebah mogoč ob soglasju ZRSZ, vendar ne v primeru, ko je udeleženec vključen v katerikoli drug program ali ukrep APZ.

Izključitev udeleženca iz programa PUM-O+

Pri utemeljenih razlogih za izključitev udeleženca iz programa o tem odloča razširjeni strokovni tim, ki ga poleg mentorjev v programu PUM-O+ pri brezposelnih osebah in iskalcih zaposlitve sestavljajo tudi svetovalci ZRSZ, pri udeležencih z drugačnim statusom pa tudi predstavniki ustanov, ki so udeleženca napotile v program, ne glede na trajanje izključitve. Odločitev sprejmejo na podlagi veljavnih normativnih aktov, veljavnih pravil, ki jih je oblikovala učna skupina, ter na podlagi etičnega kodeksa ravnanja, ki ga je sprejel strokovni tim.

B. POSEBNI DEL

8 KATALOG ZNANJ

Katalog znanj v programu PUM-O+ opredeljuje in podrobneje razčlenjuje:

- načela, vsebine, cilje in učne dosežke projektnega dela,
- standarde programa,
- didaktično-metodična in druga navodila za izpeljavo programa.

8.1 Vsebine, cilji in učni dosežki projektnega dela

Vsebine

Vsebine programa so izbirne; določene so z učnimi projekti. Vsak projekt nastaja skozi pogajalski kurikulum, ki izhaja iz učnih potreb in interesov udeležencev programa, ki pa so razvojno pogojeni oz. se skozi proces – izvajanje programa pri udeležencih pod vplivom izkušenj in učenja v projektih tudi spreminjajo in razvijajo. V vsakem projektu skupina opredeli izvedbeni načrt, v katerem se določijo specifični cilji, vsebine, učni viri in pričakovani rezultati, najprej na ravni celotne učne skupine, v naslednjem koraku pa tudi na ravni vsakega posameznega udeleženca (osebni karierni načrt). Na ravni posameznika načrtovanje vsebin učnih projektov poteka procesno. Procesno-razvojno načrtovanje učenja v programu PUM-O+ je skladno z dolgoročnimi življenjskimi cilji udeleženca, ki so v končni posledici usmerjajo na izboljševanje udeleženčevih zmožnosti za samostojno in dejavno sodelovanje v družbi. Kot take so med drugim povezane z udeleženčevo vrsto in stopnjo izobrazbe in posledično njegovo konkurenčnostjo na trgu dela, pa tudi z njegovo usposobljenostjo za prevzemanje različnih družbenih vlog.

Mentorji izbirajo izobraževalne vsebine smiselno in v neposredni povezavi s cilji izpeljave, to pa ne pomeni, da morajo biti pri vsakem projektu nujno zastopane vse našteje vsebine. Temeljno izhodišče pri oblikovanju vsebin izobraževanja je načelo usklajevanja med osebno izbiro udeležencev in premišljenimi predlogi mentorjev ter sodelujočih strokovnjakov (npr. svetovalci na zavodu za zaposlovanje, svetovalci in učitelji v formalnih programih izobraževanja odraslih, mentorji v podjetjih, različni strokovnjaki za posamezne vsebine ipd.), ki vodijo k spodbujanju učenja, s katerim naj bi udeleženci zapolnili vrzeli v znanju in si pridobili novo znanje na ravni stopnje šolanja, ki jo posameznik(ca) skuša nadaljevati, ali pa s kompetencami, ki bodo udeležencu pomagale pri zaposlovanju, če se izkaže, da je v danem trenutku zaposlitev zanj najustreznejša rešitev. Učenje v programu pa nima le kompenzacijske vloge, temveč je usmerjeno tudi h konkretnim poklicnim in izobraževalnim ciljem, ki vodijo k izgradnji poklicne in širše osebnostne identitete v danem družbenem kontekstu. Zato bo izbira vsebin upoštevala tudi funkcionalne zahteve okolja, kjer bodo udeleženci delovali po končanju programa. V tem smislu se skozi učne projekte oblikujejo tudi raznovrstna, z vidika udeleženca interaktivna učna okolja, ki jih poleg vsebin tvorijo tudi odnosi z različnimi strokovnjaki in organizacijami. Zlasti slednje za udeleženca lahko predstavljajo tudi priložnosti za tvorno vključevanje v okolje (lokalno skupnost, podjetje, druge organizacije). Pomembno načelo snovanja učnega projekta je prav v iskanju presečišča med potrebami ter interesi udeležencev ter potrebami in priložnostmi, ki jih ponuja okolje. S tem po eni strani spodbujamo odzivnost in samoiniciativnost udeležencev, po drugi pa okolje opozorimo na zmožnosti in ustvarjalnost udeležencev ter tako izboljšamo možnosti za njihovo trajno sodelovanje v družbi oz. pospešujemo njihovo socialno integracijo.

Vsebino programa lahko načelno opredelimo skozi tri ključne izobraževalne module, ki se med seboj prepletajo v različnih razmerjih znotraj konkretnih učnih projektov tako na ravni skupine kot na ravni posameznika. To so:

Modul kariernega načrtovanja in oblikovanja poklicne identitete zajema kratkoročno in dolgoročno načrtovanje kariernih ciljev v povezavi z določanjem zaposlitvenega načrta; vsebine, ki omogočajo pridobivanje potrebnih

(manjkajočih) kompetenc za trg dela; vsebine, ki vodijo k razumevanju delovnopravne ureditve v državi; vsebine, povezane s podjetništvom, gospodarskim poslovanjem in povezovanjem.

Modul splošne poučenosti, ki zajema aktualno družbeno-politično dogajanje na ravni lokalne skupnosti, države, EU in sveta; vsebine, ki so povezane s trajnostnim razvojem; vsebine, ki so povezane z učenjem za dokončanje šolanja; kulturno-umetniške vsebine; vsebine, ki so povezane z razumevanjem naravoslovnih, humanističnih in družboslovnih znanosti; vsebine, ki omogočajo razumevanje družbenih ureditev in družbenih odnosov med različnimi deležniki; vsebine, ki krepijo posameznikove zmožnosti za dejavno uporabo sodobnih tehnologij in njihovih orodij.

Modul osebne rasti in oblikovanja trajnostnih življenjskih slogov, ki zajema vsebine, povezane z medosebnimi odnosi in skupinsko-dinamičnimi procesi, telesnim in duševnim zdravjem, spolnostjo, bontonom, kulinariko, bivalno kulturo in urejanjem življenjskega prostora, načrtovanjem in preživljanjem prostega časa, zabavo, pa tudi z uživanjem in zlorabo alkohola, z uživanjem in zlorabo drugih drog, kriminaliteto, nasiljem v družini, med vrstniki in v drugih družbenih okoliščinah.

Nekatere od teh vsebin so predmet učnih projektov, druge pa so hkrati vtakane tudi v diskurz učenja in medosebnih odnosov v programu (npr. skozi tehnike povezovanja učne skupine, oblikovanje skupnih pravil življenja in dela v programu, načrtovanje in strukturiranje dejavnosti, skozi dnevni potek dela v programu, prevzemanje vlog v skupini in v učnih projektih, jutranjo animacijo in evalvacijo dneva (pogovor v skupini), pripravljanje skupne malice, osebne pogovore med mentorji in udeleženci ipd.) in kot take udeležencem dajejo zgled ter jim hkrati omogočajo, da si pridobijo pozitivne osebne izkušnje.

Zahtevnost in obseg vsebin sta odvisna od učnih potreb udeležencev in okoliščin, v katerih poteka učenje. V posameznih izvedbenih oblikah projektnega učenja se v različnih razmerjih izražajo skupne (temeljne) cilje programa in posebne cilji posameznika, in sicer takole:

- izbirno projektno delo: splošnoizobraževalni cilji, cilji razvijanja v programu poudarjenih temeljnih zmožnosti in cilji za oblikovanje poklicne identitete in življenjskega sloga;
- osebni učni projekti: splošnoizobraževalni cilji, ki se prepletajo s posebnimi cilji posameznikov pri načrtovanju kariere, oblikovanjem poklicne identitete, načrtovanjem zaposlitvene poti ter oblikovanjem osebnega življenjskega sloga udeleženca;
- interesne dejavnosti: vse skupine ciljev, odvisno od izbrane vsebine.

Pričakovani učni dosežki v programu poudarjenih temeljnih zmožnosti

VSEŽIVLJENJSKO UČENJE (UČENJE UČENJA)

S to zmožnostjo udeleženec uresničuje naslednje cilje:

- kljub neznanam vstopa v nove družbene interakcije, ki jih prepoznava kot izzive ali priložnosti za učenje za uresničenje svojih življenjskih ciljev,
- samostojno in v sodelovanju z drugimi premisli in opredeli svoje učne potrebe glede na zastavljene življenjske cilje,
- opredeli dolgoročne učne cilje in jih razčleni – operacionalizira v posameznih učnih sekvencah,
- samostojno in ob pomoči drugih ovrednoti svoje (izhodiščno) znanje za opravljanje konkretnih delovnih nalog in družbenih vlog,
- samostojno in ob pomoči drugih opredeli učne korake pri doseganju zastavljenih učnih ciljev,
- samostojno in ob pomoči drugih opredeli in pridobi potrebne učne vire,

- samostojno in v sodelovanju z drugimi opredeli časovni načrt učenja,
- premisli in predvidi oblike učne pomoči, ki jo potrebuje pri učenju,
- samostojno in v sodelovanju z drugimi v procesu učenja premišljuje ter spremlja in vrednoti učne dosežke,
- predstavi rezultate svojega učenja drugim,
- načrtno uporabi naučeno v novih situacijah,
- skladno z učno situacijo uporablja različne učne metode, tehnike pomnjenja in koncentracije, motivacijske tehnike,
- opazuje in spremlja svoje notranje procese pri učenju: pomnjenje, motivacija, koncentracija in jih sooča s strokovnimi ugotovitvami in spoznanji na tem področju, s čimer si izboljšuje učljivost in učinkovitost pri učenju ipd.,
- ob učnem uspehu/neuspehu premisli o notranjih in zunanjih dejavnikih, ki so prispevali k uspešnosti/neuspešnosti in jih povzame v načelih, ki postanejo podlaga za njegove učne navade,
- premisli in ovrednoti priložnostno pridobljeno znanje in znanje, ki si ga je pridobil v neformalnih oblikah učenja, ter ga ustrezno izrazi in dokumentira v svojem portfoliju,
- načrtno razvija in oblikuje svoj portfolijo.

SAMOINICIATIVNOST IN PODJETNOST

S to zmožnostjo udeleženec uresničuje naslednje cilje:

- s pomočjo javnih občil, osebnih zvez in socialnih omrežij spremlja dogajanje na trgu dela, v poslovnem okolju in se vanj dejavno vključuje,
- pozoren je na spremembe in potrebe v okolju, v katerih prepoznava poslovne in druge izzive ter priložnosti za uresničitev lastnih podjetniških zamisli in potreb,
- samoiniciativno vzpostavlja stike s posamezniki, podjetji in drugimi organizacijami v okolju, kjer bi lahko pridobil zaposlitev ali uresničil lastno podjetniško zamisel (mreženje v okolju),
- uporablja različne strategije in tehnike za spodbujanje idej, ki posledično spodbujajo njegovo ustvarjalnost, samoiniciativnost in podjetnost,
- samoiniciativno izraža ideje in v okolju išče sodelavce za njihovo uresničitev,
- idejo je zmožen opredeliti v projektu skozi vizijo, cilje, naloge, sodelavce, čas, denar in druga sredstva,
- svoje delo in projekte predstavlja v skupnosti, s katero se na ta način tudi povezuje,
- pri uresničevanju projekta je ustrezno odporen na stres in tako ohranja motivacijo za delo,
- konstruktivno se sooča z ovirami pri uresničevanju projekta, prav tako pa je zmožen poiskati pomoč pri reševanju problemov, ki presegajo njegovo znanje in zmožnosti,
- ob uspehu premisli o notranjih in zunanjih dejavnikih, ki so prispevali k uspešnosti in jih povzame v načelih, ki postanejo podlaga za njegove navade,
- ob neuspehu premisli o lastni odgovornosti, hkrati pa s pomočjo zunanjih opazovalcev (npr. sodelavcev, poslovnih partnerjev, svetovalcev, strokovnjakov) objektivizira problem in premisli o dejavnikih, ki so prispevali k neuspehu, ter se na podlagi tega odloči za nadaljnje razvojne korake,
- spremlja in vrednoti lastne uspehe (in neuspehe) v luči vrednot in etičnih načel skupnega dobrega, trajnostnega razvoja in lastnega osebnostnega razvoja ter na osnovi tega opredeljuje tudi nadaljnje razvojne korake.

SOCIALNE IN DRŽAVLJANSKE ZMOŽNOSTI (medosebne, medkulturne in družbene zmožnosti)

S to zmožnostjo udeleženec uresničuje naslednje cilje::

- samoniklo (samoiniciativno) vzpostavlja interakcijo z institucijami, s katerimi ureja in rešuje različne življenjske položaje, saj pozna temeljne elemente državljanstva (npr. pripadnost, temeljne pravice in svoboščine),
- spoštuje in izraža lastno kulturno, spolno, nacionalno in drugo identiteto, hkrati pa ob upoštevanju norm družbenega konteksta v katerem živi, spoštuje in se vede skladno s humanističnimi vrednotami ,
- spoštuje različnost drugih in je skozi dialog pripravljen razumeti drugega ter tako obvladovati konflikte, ki izhajajo iz predsodkov ali pa so posledica družbene neenakosti in marginaliziranosti udeleženca samega,
- spremlja in ustvarjalno sodeluje v javnem življenju pri reševanju skupnostnih problemov in tako sprejema aktivno vlogo državljana ,
- spoštuje in se zavzema za spoštovanje človekovih pravic in pravičnosti ter enakost, ki je osnova za demokracijo, spoštovanje ter razumevanje razlik v prepričanjih ali etnični pripadnosti,
- v različnih družbenih okoliščinah se pouči o temeljnih pravicah, svoboščinah in dolžnostih različnih družbenih statusov (npr. državljana, brezposelne osebe, zaposlenih ipd.).

SPLOŠNA POUČENOST

S to zmožnostjo udeleženec uresničuje naslednje cilje::

- zaveda se pomena znanja tujih jezikov za vključevanje v sodobno družbo in si na tem področju zastavi konkretne učne cilje,
- poučen je o temeljnih procesih učenja, pomnjenja, motivacije, koncentracije ipd.,
- poučen je o izvoru in pomenu človekovih pravic, enakosti in drugih dejavnikih, ki omogočajo demokracijo,
- poučen je o družbenih razlikah, ki izhajajo iz etnične, nacionalne, svetovnonazorske, religiozne ali kake druge pripadnosti,
- pozna in razume osnovne koncepte ključnih disciplin na področju naravoslovja, tehnike in tehnologije, družboslovja, humanistike, umetnosti
- zanima se in spremlja napredek na področju družbenih, humanističnih, tehnično-tehnoloških in naravoslovnih znanosti ter je poučen o temeljnih dognanjih, izumih in iznajdbah na teh področjih,
- zanima se in spremlja sodobno družbeno dogajanje na globalni in lokalni ravni,
- poučen je o temeljnih zgodovinskih mejnikih in pojavih v razvoju slovenske države .

DIGITALNA PISMENOST V TEHNOLOŠKO BOGATIH OKOLJIH

S to zmožnostjo udeleženec uresničuje naslednje cilje:

- pozna in uporablja digitalne aparature in pripomočke (npr. računalnik, pametni telefon, različna spletna orodja), jih med seboj povezuje in posodablja za svoje osebne potrebe, ki so povezane z uresničevanjem izobraževalnih, kariernih in drugih življenjskih potreb in ciljev;
- išče, preveri in uporabi različne informacije na spletu, ki jih potrebuje pri uresničevanju svojih dejavnosti, življenjskih potreb in ciljev, razume socialne zakonitosti digitalnega okolja v katerem se ustrezno in varno sporazumeva,
- loči med resničnim in virtualnim svetom in ob tem razvija zdrave življenjske navade pri uporabi digitalne tehnologije (npr. ustrezno razmerje med telesnimi, družbenimi in virtualnimi dejavnostmi posameznika),
- razume pojem umetne inteligence in jo prepozna v svojem okolju,
- sodeluje v virtualnih timih,
- krepi digitalne spretnosti za spletno in kombinirano učenje in izobraževanje. .

KOMPETENCE ZA ZELENO PRIHODNOST

S temi zmožnostmi udeleženci uresničujejo naslednje cilje :

- Premišljuje o osebnih vrednotah in družbenih vrednotah; ugotoviti in razložiti, kako se vrednote razlikujejo med ljudmi in skozi čas, ter kritično oceniti, kako se ujemajo z vrednotami trajnosti, Razmišlja o globalnem učenju: zavzema se za enakovrednost in pravičnost pri ohranjanju virov za sedanje in prihodnje generacije ter se za trajnost uči od prejšnjih generacij in prvinskih kultur (npr. staroselcev); za enakovrednost in pravičnost med državami severa in državami juga; za pravičnost v razmerju med interesi civilne družbe in centri družbene in kapitalske moči
- Upošteva potrebe in pravice drugih naravnih vrst in si prizadeva za ohranitev in obnovitev zdrave in odporne ekosisteme,
- Eko-sistemske premišljuje; upošteva čas, prostor in kontekst ter razume vzročno posledične zveze in medsebojno vplivanje dejavnikov znotraj sistemov in med njimi;
- Kritično razmišlja in ocenjuje podatke in argumente povezane s trajnostnimi vidiki, razmišlja o tem, kako osebno, tržno naravnano, družbeno in kulturno ozadje vpliva na osebno in družbeno razmišljanje in vedenje,
- zanima se in kritično presoja aktualne in potencialne probleme povezane s trajnostjo, da bi se zavzel za ustrezne pristope za predvidevanje in preprečevanje težav ter za blaženje in prilagajanje že obstoječim težavam,
- Interdisciplinarno razmišlja: raziskuje in povezuje znanje in ugotovitve različnih disciplin, ter ustvarjalno skupaj z drugimi premišljuje o mogočih rešitvah, novih pristopih in metodah,
- V po svojih močeh in v sodelovanju z drugimi deluje za spremembe v smeri: kritičnega vrednotenja političnega sistema, ugotavljanje politične odgovornosti in odgovornosti za netrajnostno vedenje ter podpira učinkovite politik za trajnostni razvoj in kolektivno delovanje;
- Razmišlja in vrednoti svoje zmožnosti in spretnosti za dejavno prispevanje k izboljšanju možnosti za skupnost in planet (kritični potrošnik, R-pravila ipd.) in se skladno s tem načrtno izobražuje.

V programu se skozi projektno delo razvijajo tudi druge temeljne zmožnosti, ki pa niso tako poudarjene.

Cilji in učni dosežki, povezani z oblikovanjem poklicne identitete

Deloma so vsebovani že v ciljih nekaterih temeljnih zmožnosti, npr. v zmožnosti samoiniciativnost in podjetnost. V programu PUM-O+ pa udeleženec uresničuje tudi naslednje cilje:

- skozi neposredne izkušnje v projektne delu premišljuje o različnih poklicih in tako širi svojo poklicno informiranosti,
- skozi izkušnjsko učenje prepozna projekt kot enoto dela, znotraj katere je zmožen opredeliti vse faze produkcijskega cikla (od zamisli do uresničitve),
- skozi dejavno uresničevanje projektne ideje si razvija zmožnosti za timsko delo in za povezovanje z notranjimi in zunanjimi deležniki v projektu (mreženje),
- ob definiranju in sprejemanju projektnih nalog izrazi svoje interese, pričakovanja in ambicije, hkrati pa se opredeli tudi do svojih izobraževalnih potreb in premisli, kako jih lahko uresniči,
- samostojno in v povezavi z drugimi (s svetovalci za zaposlitev, delodajalci, mentorji PUM-O+) analizira in ovrednoti svoje zaposlitvene možnosti,
- samostojno in v sodelovanju z drugimi opredeli načrt poklicne kariere,
- razišče in premisli o novih in prožnih zaposlitvenih možnostih,
- samostojno in v sodelovanju z drugimi izdelava hipotetični zaposlitveni načrt, ki temelji na njegovih zmožnostih, drugih razpoložljivih virih in priložnostih v okolju, ter alternativni zaposlitveni načrt, ki temelji na njegovih ambicijah, željah in potencialnih zmožnostih, pridobljenih z ustreznim izobraževanjem ali usposabljanjem,
- razume temeljna načela in sestavine delovnopravne zakonodaje in si je s tega področja zmožen pridobiti potrebne informacije,

- v sodelovanju z okoljem premisli in ovrednoti pridobljene praktične izkušnje na različnih poklicnih in strokovnih področjih,
- aktivno išče zaposlitev in pri tem uporablja različne spretnosti in strategije ter se povezuje z ljudmi, ki mu pri tem lahko pomagajo,
- skladno s priložnostmi, zahtevami in pričakovanji okolja načrtno razvija osebni portfolijo in si izdelava zbirno mapo z dokazili o svoji usposobljenosti.

Socialno integracijski cilji in učni dosežki

Deloma so vsebovani že v ciljih nekaterih temeljnih zmožnosti, npr. v socialnih in državljskih kompetencah. V programu PUM-O+ dosega tudi naslednje »bolj pragmatične« cilje tega kompleksnega procesa, ki jih sicer ni mogoče v celoti predvideti in enoznačno ovrednotiti:

- vživlja se v položaj drugih ljudi in ustvarja zaupanje,
- sprejema odločitve, prevzema naloge in odgovornost v skupinah,
- vzpostavlja interakcijo in dobre medosebne odnose z drugimi,
- spoštuje in upošteva potrebe drugih ljudi, tudi tistih, ki imajo drugačno nazorsko, kulturno in etnično poreklo ali gledišče,
- kritično prepozna in ovrednoti svoj položaj v različnih življenjskih situacijah in po potrebi zaprosi za pomoč ali nudi pomoč drugim,
- izraža dialoško držo pri usklajevanju različnih pogledov,
- ob zunanjih ovirah celovito premisli o svojih krepostih in slabostih ter priložnostih in samostojno ali v povezavi z drugimi poišče rešitev,
- samostojno deluje v različnih institucionaliziranih položajih (pridobivanje različnih dokumentov, izpolnjevanje obrazcev ...),
- nastopa v javnosti,
- ima dobre delovne navade,
- samozavestno in ustvarjalno vstopa v socializacijske družbene procese,
- ustvarjalno (dejavno) preživlja prosti čas,
- dejavno sodeluje v učni skupini in širši skupnosti.

8.2 Standardi znanja

Standardi programa so opredeljeni skozi cilje in pričakovane učne dosežke ter načela izvajanja programa, pri čemer pa ni opredeljena zahtevnostna raven pričakovanih učnih dosežkov, saj jih glede na raznovrstnost učnih potreb posamezni udeleženci opredeljujejo in dosega različno – odvisno od izhodiščne ravni znanja in drugih življenjskih in učnih (npr. kakovost učnih virov, razpoložljivi čas ipd.) okoliščin, ki še določajo učni položaj posameznega udeleženca. Posameznik jih zapiše v osebni izobraževalni načrtu.

9 DIDAKTIČNO-METODIČNA IN DRUGA NAVODILA ZA IZPELJAVO PROGRAMA

Program PUM-O+ je primer procesno-razvojnega kurikulumu, ki izhaja iz opredeljenih učnih ciljev, vendar pa se odvija po posebnih načelih, med katerimi sta najpomembnejši načelo življenjske bližine in načelo posebljanja učenja, ki sicer poteka v sodelovanju z okoljem oz. v skupnosti. Uspešna izpeljava programa je odvisna od kakovosti načrtovanja, spremljanja in vrednotenja učnega procesa. Bistvo procesno-razvojnega programa PUM-O+ je v tem, da udeleženci sodelujejo v vseh fazah andragoškega cikla – od ugotavljanja učnih potreb do vrednotenja učnih dosežkov. Ker so torej dejavni oblikovalci učnega procesa, ta izhaja iz njihovih ugotovljenih interesov in učnih potreb, ki se skozi proces tudi razvijajo in spreminjajo. Učenje je usmerjeno k doseganju dogovorjenih in jasno artikuliranih učnih ciljev, ki pa se skozi proces operacionalizirajo skladno s potrebami

posameznika, zaradi česar postane učenje funkcionalno in za udeležence smiselno. Naloga mentorjev je, da pri določanju ciljev in načrtovanju projektnih vsebin zagotovijo ustrezno skladnost med osebnimi cilji udeležencev in temeljnimi cilji programa PUM-O+, s čemer sta zagotovljeni namembnost programa in motiviranost udeležencev za učenje.

Dinamika in potek ciljnega izvajanja programa

Potek ciljnega načrtovanja je smiselno umeščen v andragoški cikel programa PUM-O+, ki se uresničuje znotraj skupnih in osebnih učnih projektov in pri drugih učnih dejavnosti tako na ravni učne skupine kot na ravni posameznega udeleženca. Naloga mentorjev je, da pri določanju ciljev in načrtovanju projektnih vsebin vodijo udeležence tako, da zagotovijo ustrezno skladnost med osebnimi cilji udeležencev in programsko določenimi cilji, po katerih se presoja tudi uspešnost udeležencev v programu in skozi to tudi učinkovitost programa. Ciljno načrtovanje v programu PUM-O+ poteka takole:

- določitev osebnih ciljev ob vstopu v program (v individualnem intervjuju),
- določitev ciljev na ravni skupine (skupinska naloga),
- določitev temeljnega cilja projekta, ki ga bo skupina izpeljevala (skupinska naloga),
- določitev izvedbenih ciljev projekta (skupinska naloga),
- določitev izobraževalnih ciljev projektnega dela (naloga mentorjev),
- določitev osebnih izobraževalnih ciljev, ki niso zajeti v vsebinah projektnega dela (skupna naloga mentorjev in udeležencev na ravni osebnega dela),
- spremljanje in ovrednotenje učnih dosežkov.

Pri dinamiki ciljnega načrtovanja v projektnem delu mentorji upoštevajo načelo smiselne izbirnosti, s čimer sledijo namembnosti programa PUM-O+, ki je opredeljena s temeljnimi in posebnimi cilji posameznih oblik njegove izpeljave.

Oblike in metode dela

Projektno delo je temeljna organizacijska oblika in hkrati metoda dela v programu PUM-O+. Delo v skupinskih učnih projektih zahteva timsko delo, to pa temelji na pripadnosti, zaupanju in vzajemnem delovanju članov učne skupine. Učenje v programu se začne s spoznavanjem udeležencev in formiranjem učne skupine. V tej fazi so v ospredje postavljene interesne dejavnosti in tehnike, ki udeležencem in mentorjem omogočajo, da se med seboj spoznajo in se umestijo v učno skupino ter oblikujejo skupna načela in pravila sodelovanja v programu. Izobraževalni cilji so povezani z vsebinami iz modula osebni razvoj in oblikovanje življenjskega sloga. Projektno učno delo se začne, ko je ta faza dovršena. Izpeljava učnega projekta predpostavlja različne oblike in metode učenja: individualno delo, delo v manjših skupinah, frontalno delo, inštrukcije, organizacijo manjših delavnic, delo na terenu, raziskovanje s pomočjo spletnih orodij, delo z multimedijskimi viri, učenje z opazovanjem, učenje s predvidevanjem ipd.. Vsak učni projekt nastaja po naslednjih korakih:

1. Izražanje, analiza in kanaliziranje interesov in učnih potreb udeležencev ter uporaba različnih tehnik spodbujanja in ustvarjalnega mišljenja kot izhodišče za izražanje projektnih idej.
2. Vizija projekta
3. Opredelitev predmeta in izvedbenih ciljev projekta.
4. Zasnova akcijskega načrta z določitvijo temeljnih operativnih sklopov, ki peljejo k uresničenju projektne zamisli.
5. Opredelitev ciljev in potrebnih nalog po operativnih sklopih.
6. Časovni in finančni načrt uresničevanja projekta.

7. Načrt delitve dela pri projektu, kjer udeleženci sodelujejo pri projektih nalogah po načelu prostovoljne izbire osebnih interesnih področij. Načelo delitve projektnega dela vsebuje tudi skupinski načrt temeljnih časovnih rokov.
8. Določanje učnih ciljev za posamezne projektne cilje.
9. Določanje učnih virov, metod prenašanja znanja, potrebnega gradiva in učnih pripomočkov.
10. Izdelava poklicno-informativnih ciljev.
11. Uresničevanje učnega projekta po načrtu delitve dela.
12. Ugotavljanje učnih dosežkov in napredovanja udeležencev (evalvacija, priloga 1, osebni list).
13. Promocija dosežkov v okolju.
14. Sklepna evalvacija izpeljave projekta.

Vsako načrtovanje učnega projekta poteka po načelih sodelovalnega učenja vseh subjektov, ki sodelujejo v projektu. Vedno poteka na več ravneh, in sicer na ravni mentorske skupine, na ravni interakcije med mentorji in udeleženci programa ter na ravni interakcije mentorjev in udeležencev z zunanjimi deležniki v projektu (posamezniki in organizacije iz okolja).

Izhodišča za oblikovanje učnih dejavnosti

Učne dejavnosti v programu izhajajo iz stvarnih (živiljenjskih) problemov. Učenje nastaja kot odziv, funkcionalna potreba pri iskanju rešitev opredeljenega problema. Poteka po načelih "učenja z delom" (learning by doing) in v prepletanju osebnega dela v manjših skupinah in dela na ravni celotne učne skupine. Sestavni del učenja je evalvacija učnih dosežkov, ki poteka sproti in ob koncu učnega projekta tako, da udeleženci o njih premislijo in jih vpišejo/zavedejo v svoj portfolio oz. zbirno mapo.

Za ustvarjanje in ohranjanje socialne kohezivnosti oz. povezanosti skupine se opravljajo socialno-dinamične vaje ali druge sprostivne (npr. šport in rekreacija, igre sodelovanja, igre vlog, domišljajske igre, masaža, dihalne ali glasovne vaje, klasične družabne igre idr.), ki ob sproščenih vsebinah spodbujajo skupinsko dejavnost in postopno ustvarjajo duh kolektivne refleksivnosti, možnosti za pogovor ob konfliktih, omogočajo konstruktivno reševanje konfliktov, ustvarjajo kulturo dialoga in spodbujajo udeležence k sodelovanju pri skupnem delu.

Učni viri

Izbrani projekti so izhodišče za izbiro najustreznejših virov. Povezani so z učenjem in uresničevanjem posameznih projektnih ciljev. V tem smislu so to lahko strokovna ali poljudna literatura, različna multimedijška gradiva, internet, predpisano učno gradivo v programih za pridobitev izobrazbe. K temu pa prištevamo tudi različna predavanja in mentorstvo zunanjih strokovnjakov, ki sodelujejo z udeleženci v okviru posameznih projektov.

10 ORGANIZACIJA IZOBRAŽEVANJA

Organizacija izvedbe programa se natančno določi v okviru izvedbenega kurikulumu, ki ga pripravi organizacija, izvajalka programa. Obvezni sestavni del izvedbenega kurikulumu je načrt postopkov in prijemov, ki vodijo do izbire, načrtovanja, izpeljave in vrednotenja učnih projektov ter opredelitev **osebnega kariernega načrta za vsakega** udeleženca programa, pri čemer je osebni izobraževalni načrt sestavni del in orodje za doseganje ciljev, opredeljenih v kariernem načrtu. Karierni načrt nastaja v sodelovanju mentorjev PUM-O+, svetovalcev na ZRSZ in udeleženca programa. Osebni izobraževalni načrt pripravi udeleženec v sodelovanju z mentorjem.

10.1 Organizacijska oblika

Temeljna oblika izpeljave programa je učni projekt, ki vključuje:

- izbirno projektno delo (izbirni projekti),
- osebne učne projekte, pri katerih se udeleženec vključuje tudi druge ukrepe APZ,
- interesne dejavnosti.

Na leto se praviloma izpeljejo od dva do trije izbirni projekti.

10.2 Časovna razvrstitev izpeljave programa

Letna razvrstitev in izpeljava učnih dejavnosti

Program traja vse leto. Začetek programa ni vezan na šolsko leto. Izvedba se lahko prične, ko so zagotovljeni s programom določeni pogoji in denarna sredstva.

Organizirano skupinsko delo z udeleženci pri izvajalcu PUM-O+ poteka 30 ur na teden vsak delovni dan skozi vse leto. 10 ur v tednu je namenjeno dejavnostim, ki podpirajo delo mentorjev v programu. To so dejavnosti povezane z vzpostavljanjem sodelovanja z okoljem in ustanovami, ki so pomembne za delovanje PUM-O+ (šole, podjetja, lokalna skupnost in občinske politične strukture, nevladne organizacije), sodelovanje z RaST, animacija, promocija programa, sodelovanje z mediji, intervizija, supervizija, priprave, povezane s projektnim delom ipd..

V začetnem obdobju vzpostavljanja nove učne skupine (ko so vsi ali večina udeležencev novincev) pretežno potekajo dejavnosti, ki so povezane z spoznavanjem, oblikovanjem in povezovanjem učne skupine, različnimi interesnimi dejavnostmi, ki vodijo k snovanju osebnih kariernih načrtov udeležencev in začetnemu snovanju izbirnih in osebnih učnih projektov. Podobno velja, ko v že formirano skupino vstopajo posamezniki. Začetni čas je namenjen spoznavanju in vzpostavljanju stikov s člani skupine. Posamezniki in skupina potrebujejo čas, da se spoznajo. Posamezniki vstopajo v skupino skozi različne priložnosti in dejavnosti. V začetku mentorji vodijo skupino bolj direktivno, kar pomeni, da na osnovi osebnih pogovorov s posamezniki in ob opazovanju skupinske dinamike predlagajo posamezne dejavnosti, bodisi celotni skupini, bodisi posameznim novincem, ki se pridružujejo skupini. Z zorenjem skupine, postaja vodenje vse bolj podobno moderiranju, kar pomeni, da so udeleženci vse bolj dejavni pri koncipiranju učnih dejavnosti in samostojni pri prevzemanju delovnih nalog in vlog v skupini.

Načrtovanje učnih projektov in razmerje med izbirnimi in osebnimi učnimi projekti ter interesnimi dejavnostmi, mentorji uravnavajo skladno z dinamiko v učni skupini - število dejavnih udeležencev v skupini in njihove potrebe, ter skladno z zunanjimi dejavniki (razmerami), ki vplivajo na uresničevanje učnih projektov (npr. izpitni roki, priložnosti za sodelovanje s podjetji in drugimi subjekti v okolju, ki omogočajo uresničitev projekta, letni čas ipd.). Upoštevajoč zunanje dejavnike in potrebe udeležencev lahko pričakujemo, da bo obdobje med od 1. junijem in 31. avgustom v večji meri namenjeno osebnim učnim projektom – npr. svetovanju in morebitni učni podpori posameznim udeležencem programa pri uresničevanju ciljev, ki so povezani z nadaljevanjem ali končanjem šolanja, vključevanjem in sodelovanjem posameznika s podjetji in pridobivanjem kompetenc in izkušenj, povezanih s trgom dela ipd. Več bo izletov, ekskurzij in različnih interesnih dejavnosti, ki nimajo lastnosti učnega projekta, saj je pričakovano, da bo članstvo v skupini manj stabilno, kar hromi ali celo onemogoča izvedbo učnih projektov. Zadnja dva meseca desetmesečnega obdobja sta namenjena pripravljanju poročil o opravljenem delu, načrtovanju in pripravi animacijskih dejavnosti za vključevanje novih udeležencev v program v naslednjem letnem obdobju, načrtovanju promocijskih in drugih ukrepov, namenjenih povezovanju in sodelovanju z ustanovami, organizacijami in posamezniki v okolju, ki so pomembni za kakovostno izvajanje programa. Potek in obseg dejavnosti v tem obdobju določi mentorska skupina skladno s potrebami udeležencev programa in razmerami v okolju.

Načeloma pa je delo skozi leto opredeljeno s projektnimi obdobji, tj. s trajanjem posameznih izbirnih projektov. Zaradi značilnosti motivacije mladih naj bi posamezni projekti trajali od enega do treh mesecev. Po koncu vsakega projekta je predvidena evalvacija doseženih ciljev. Mentorji organizirajo med rednim potekom programa vse leto še:

- animacijske dejavnosti za pridobivanje novih udeležencev (v sodelovanju z vodstvom izvajalske organizacije),
- vstopne intervjuje s potencialnimi novimi udeleženci,
- skupinske intervjuje za ugotavljanje interesnih področij,
- pripravo in periodično spremljanje načrtov poklicne ali izobraževalne kariere za vsakega udeleženca, ki poteka v sodelovanju s svetovalci za zaposlitev in drugimi zunanjimi sodelavci, ki udeležencu pomagajo pri uresničevanju osebnega kariernega načrta,
- organizirajo četrletna srečanja razširjenega strokovnega tima, na katerih se pogovorijo o opravljenem delu, ovrednotijo napredovanje in učne dosežke učne skupine in vsakega posameznika ter opredelijo nadaljnje korake in ukrepe v povezavi z vzgojno-izobraževalnim delom in osebnimi kariernimi načrti udeležencev,
- Izpeljejo do 10 izletov v lokalno in širše okolje.

Tedenska razvrstitev in trajanje projektnih dejavnosti

Projektne dejavnosti v programu so praviloma razvrščene tako, da štiri dni v tednu poteka izbirno projektno delo. V izbranih dneh posamezniki lahko uresničujejo tudi osebne učne projekte, ki so opredeljeni v njihovem kariernem načrtu. En dan v tednu je namenjen interesnim dejavnostim.

Teden se predvidoma konča s celostno refleksijo in evalvacijo tedenskega dogajanja na ravni skupine, v primeru osebnih učnih projektov pa tudi na ravni posameznika. Organizirani del programa za udeležence poteka 30 ur tedensko. 10 ur v tednu je namenjenih mentorski skupini za priprave učnih dejavnosti, reševanje skupnih vprašanj, intravizije in supervizije, izobraževanju ter reševanju drugih problemov povezanih s programom PUM-O+.

Dnevna razporeditev dejavnosti

Dnevne dejavnosti se začnejo v jutranjem ali dopoldanskem času in potekajo vsak delovni dan. Trajajo največ 7 in najmanj 4 ure dnevno, v skupnem tedenskem seštevku pa trajajo 30 ur. To pomeni, da učna skupina lahko določi trajanje za vsak dan v tednu posebej. Pomembno je, da program poteka vsak dan znotraj opredeljenih parametrov in da je tedenski urnik pripravljen vnaprej. Prožnost pri načrtovanju urnika omogoča, da se v večji meri upoštevajo druge morebitne dejavnosti udeležencev (npr. dejavnosti povezane z osebnimi učnimi projekti – opravljanje izpitov, vključenost v druge izobraževalne programe, razgovori z zaposlitev ipd.), ki bi sicer lahko motile delo v programu PUM-O+. Prav tako je s tem omogočeno, da se pri načrtovanju upošteva narava in okoliščine v katerem potekajo učne dejavnosti (npr. kraj dogajanja, razpoložljivost zunanjih sodelavcev, ki so pomembni za uresničitev dejavnosti ipd.).

Ob izpeljavi izbirnih učnih projektov in interesnih dejavnosti dela potekajo vsak dan še naslednje aktivnosti:

- jutranja animacija skupine in predstavitev dnevnih nalog;
- priprava malice (nakup surovin, predelava ali priprava izbranih obrokov, postrežba, vodenje blagajne);
- izpolnjevanje osebnih evalvacijskih listov (smiselno glede na dinamiko učnih dosežkov);
- kratka evalvacija dnevnega dela z načrtom dejavnosti za naslednji dan;
- vodenje dnevnika poteka dejavnosti;
- ureditev prostorov.

Dnevne naloge se določijo (po načelu prostovoljnega sodelovanja in soglasja skupine ob pomoči mentorjev) vsak teden sproti.

Glede na okoliščine (npr. narava dejavnosti ali kraj, kjer ta poteka) si udeleženci in mentorji urnik stalnih dejavnosti lahko smiselno priredijo.

Osebni učni projekti potekajo po posebej opredeljenem načrtu, ki nastane v dogovoru med udeležencem in strokovnim timom ter morebitnimi drugimi deležniki ter je naveden in kot priloga v osebni kariernem načrtu udeleženca.

10.3 Število udeležencev

Program se lahko začne uresničevati, ko se oblikuje skupina, v kateri je od 15 do 24 udeležencev, ki imajo sklenjene pogodbe o vključitvi v program PUM-O+. Nekateri med njimi so lahko začasno vključeni v druge ukrepe APZ, ki občasno prihajajo na svetovalni pogovor oz. drugače sodelujejo z mentorji PUM-O+. Skupino vodijo trije mentorji. Temelj za organizacijo dela je projektna skupina. Projektno skupino ob enem mentorju sestavlja najmanj 5 in največ 8 udeležencev.

10.4 Kadrovski pogoji za zagotavljanje izvedbe programa

Predlagatelj mora za program zagotavljati stalno mentorsko skupino, ki jo sestavljajo :

- vodja mentorske skupine,
- mentor 1,
- mentor 2.

Navedene ključne funkcije morajo biti zaupane ustreznim strokovnjakom z naslednjimi minimalnimi pogoji, vezanimi na strokovnost kadra:

VODJA MENTORSKE SKUPINE ima:

- najmanj univerzitetno izobrazbo (prejšnja) oziroma magistrsko izobraževanje (druga bolonjska stopnja) družboslovne smeri, pri čemer imajo prednost smeri: socialno delo, andragogika, socialna pedagogika, psihologija ali specializanti klinične psihologije ali družinske terapije različnih šol.
- opravljen Temeljni izobraževalni program za mentorje PUM ali Temeljni izobraževalni program za mentorje PUM-O+,
- priznana pedagoško/andragoško izobrazbo,
- najmanj 3 leta delovnih izkušenj v zadnjih petih letih na področju izobraževanja oz. usposabljanja ali svetovanja mlajšim odraslim, kar predlagatelj opiše in navede ter utemelji z dokazili oz. pridobi potrjene reference za svoje trditve,
- status osebe v delovnem razmerju na podlagi pogodbe o zaposlitvi pri izvajalcu-programa PUM-O+.⁹

MENTOR 1 ima:

- najmanj visokošolsko izobrazbo (prejšnja) oziroma prvo bolonjsko stopnjo
- opravljen Temeljni izobraževalni program za mentorje PUM ali Temeljni izobraževalni program za mentorje PUM-O+.⁸

- najmanj 2 leti delovnih izkušenj v zadnjih petih letih na področju izobraževanja oz. usposabljanja ali svetovanja mlajšim odraslim, kar predlagatelj opiše in navede ter utemelji z dokazili oz. pridobi potrjene reference za svoje trditve,
- status osebe v delovnem razmerju na podlagi pogodbe o zaposlitvi izvajalcu programa PUM-O+

MENTOR 2, ki ima:

- najmanj srednješolsko strokovno izobrazbo ,
- opravljen Temeljni izobraževalni program za mentorje PUM ali Temeljni izobraževalni program za mentorje PUM-O+,¹⁰
- najmanj 1 leto delovnih izkušenj v zadnjih petih letih na področju izvajanja enakih ali primerljivih vsebin, kot jih zahteva posamezna vsebinska aktivnost programa, ki ga izvaja, kar predlagatelj opiše in navede ter priloži dokazila oz. potrjene reference za svoje trditve,
- status osebe v delovnem razmerju na podlagi pogodbe o zaposlitvi izvajalcu-programa PUM-O+.

Vsi trije mentorji so na programu zaposleni 40 ur tedensko. Razen mentorjev lahko v programu občasno sodelujejo tudi zunanji sodelavci, za katere izobrazbeni in drugi pogoji niso predvideni. Zunanji sodelavci ne morejo nadomestiti članov stalne mentorske skupine, razen za krajši čas v izjemnih razmerah kot npr.: v času letnega dopusta ali v primerih, ko je mentor odsoten zaradi bolniškega dopusta ali izobraževanja. V primeru daljšega nadomeščanja mentorja (npr. daljši bolniški stalež, delovna odpoved enega ali več mentorjev), mora zunanji sodelavec izpolnjevati vse pogoje, ki so predvideni za vodjo in mentorje v programu PUM-O+, razen opravljenega programa TUM PUM-O+, ki pa se ga mora udeležiti takoj, ko je mogoče..

ZUNANJI PROJEKTNI SODELAVCI

Za urejanje težav, ki presegajo temeljno znanje in izkušnje mentorjev (strokovno znanje pri izbirnem projektne delu, interesne dejavnosti, problematika zlorabe drog, posebnosti skupinske dinamike, posebne metode dela, refleksija dinamike mentorske skupine idr.), se mentorji povezujejo s strokovnimi delavci, specialisti za posamezna področja. Te strokovnjake (supervizorje in svetovalce) mentorji potrebujejo za reševanje posebnih vprašanj/problemov, povezanih z delom v programu PUM-O+. V projektu sodelujejo tudi drugi zunanji strokovnjaki, ki izvajajo individualno mentorstvo na različnih področjih, ki so povezana z oblikovanjem poklicne identitete ali s povečevanjem možnosti zaposlovanja, npr. mentorji v podjetjih, mentorji pri umetniških dejavnostih ipd. Specifično znanje zunanjih sodelavcev ni posebej določeno, ker je izbira odvisna od vsakokratnega izbranega projekta in vrste sodelovanja, ki ga skupina ali posameznik potrebuje pri doseganju ciljev.

10.5 Prostorski pogoji za zagotavljanje izvedbe programa

Prostori morajo biti skladni z Odredbo o strokovni izobrazbi strokovnih delavcev in o minimalnih standardih prostorov in opreme v izobraževanju odraslih Ur. l. RS št. 82/1998.

---

¹⁰ V primeru, da kandidat za mentorja še ni imel priložnosti, da bi se udeležil Temelnjega izobraževalnega programa za mentorje PUM/PUM-O/PUM-O+ (TUM PUM/PUM-O/PUM-O+, ker se ta v obravnavanem obdobju ni izvajal (ali je v teku), se ga mora kandidat udeležiti v prvem razpisnem roku. Pod temi pogoji namesto potrdila o opravljenem TUM PUM/PUM-O/PUM-O+ začasno zadošča mnenje Andragoškega centra Slovenije o relevantnosti kandidatovih izkušenj za delo v programu in primerljivosti njegovih izhodiščnih kompetenc s kompetencami, ki so opredeljene v TUM PUM/ PUM-O/ PUM-O+ , za katerega zaprosi predlagatelj. Predlagatelj je do uveljavljanja takega postopka upravičen po tem, ko izkaže, da z običajnimi postopki (poizvedba o usposobljenih kandidatih na ACS, razpis delovnega mesta in razgovor s kandidati, ki izpolnjujejo pogoje) ni uspel pridobiti kandidata, ki izpolnjuje predpisane kadrovske pogoje.

Prostori morajo biti na voljo vsak dan v tednu, praviloma dopoldan. Omogočati morajo delo po predvidenih metodah, zlasti: osnovno računalniško delo, klubska dejavnost s čajno kuhinjo, individualno učenje, delo v kreativnih ali produkcijskih delavnicah z nujno stalno opremo, delo v več projektnih skupinah, arhiviranje in skladiščenje materialov.

Izvajalec mora zagotavljati najmanj naslednje prostore:

- prostor za PUM-O+ (stalni namenski prostor),
- čajna kuhinja,
- računalniška učilnica,
- prostor za individualno učenje.
-

Prostori morajo biti pozimi ogrevani ter imeti dostop do sanitarij in tekoče vode.

Prostor oz. lokacija mora biti dostopna za invalide.

Velikost prostorov znotraj lokacije:

- prostor mora biti primeren za skupino minimalno 18 udeležencev.

11 POTRDILO O USPEŠNOSTI DOSEGANJA CILJEV PROGRAMA

Udeleženci ob zaključku programa dobijo potrdilo o uspešnosti doseganja ciljev programa. V njem so navedeni podatki o sodelovanju posameznika pri posameznih učnih projektih ter drugi dosežki posameznika in vključenosti v morebitnih drugih ukrepih APZ. Prav tako je navedeno, v kateri organizaciji je program potekal, kdo so bili člani mentorske skupine in koliko časa je udeleženec sodeloval v programu.

Učne dosežke v programu PUM-O+ lahko udeleženci uveljavijo v postopkih vrednotenja in priznavanja neformalno pridobljenih znanj, spretnosti in kompetenc, ko se ponovno vključujejo v programe formalnega izobraževanja, ali pri priznavanju poklicne usposobljenosti pri zaposlovanju.

Zbirna mapa

Za vsakega udeleženca se v sodelovanju z njim vodi zbirna mapa. Ta dokument ima v programu več vlog:

- je pripomoček za ugotavljanje potreb in načrtovanje osebnih učnih ciljev,
- je pripomoček za spremljanje in vrednotenje doseganja ciljev in opredeljenih standardov programa.

Zbirna mapa udeleženca ima naslednje sestavine:

Osebni podatki udeleženca

- Ime in priimek
- Datum in kraj rojstva
- Naslov bivališča
- Izobrazba
- Starost
- Državljanstvo
- Status (zaposlen, brezposeln)
- Podjetje
- Število let delovnih izkušenj

Življenjepis udeleženca

Osebni izobraževalni načrt, ki ima formativno in sumativno funkcijo pri uresničevanju učnih ciljev udeleženca.

Dokazila, ki obsegajo:

- izdelke in dokumentarno gradivo, ki prikazuje udeleženca pri opravljanju dela in izvajanju projektnih dejavnosti,
- oceno udeleženca o lastnih učnih dosežkih pri posameznih vsebinskih sklopih v okviru programa, ki jo udeleženec pripravi sam ob vprašalniku, namenjenemu samoevalvaciji,
- mnenje mentorske skupine in zunanjih sodelavcev, strokovnjakov in drugih o udeleženčevem delu in učnih dosežkih pri posameznih vsebinskih sklopih (modulih) v okviru programa ter o doseganju temeljnih ciljev programa in posebnih ciljev, opredeljenih ob izvajanju programa;
- pisno mnenje mentorjev o udeleženčevem doseganju standardov temeljnih zmožnosti v programu;
- pisno mnenje o splošni uspešnosti kandidata ter priporočila za nadaljnje delo,
- mnenje udeleženca (opažanje in refleksija) o procesu učenja v projektu.

Vrednotenje (evalvacija) programa PUM-O+

Vrednotenje programa PUM-O+ v skladu z Zakonom o urejanju trga dela izvaja ministrstvo, pristojno za delo. Sprotna (notranja) evalvacija doseženih zastavljenih ciljev in dosežkov, ki jo izvedejo udeleženci ob pomoči mentorske skupine, predstavlja obvezno sestavino programskega delovanja, ki v posledici omogoča tudi adaptacijo in prilagajanje programa stvarnim razmeram.

12 SESTAVLJAVKE PROGRAMA

Program je pripravila Natalija Žalec, Andragoški center Slovenije v sodelovanju s Tjašo Valentinčič, ZRSZ in Vahido Huzejrovič, MDDSZ. Program je naslonjen na program PUM-O iz leta 2020, pri oblikovanju katerega so v izhodiščni fazi sodelovale sodelavke ZRSZ in MDDSZ: Nevenka Prešlenkova, Lidija Kramar in Irena Kuntarič Hribar, Sektor za vseživljenjsko učenje Direktorata za trg dela in zaposlovanje, Damjana Košir, Direktorat za trg dela in zaposlovanje MDDSZ ter Valentina Zdravec Predovnik, Metka Cerar, Irena Janja Lužar, Eriana Katnik, vse Zavod RS za zaposlovanje. V programu so upošteevane tudi strokovne pripombe mentorskih skupin v programu PUM in PUM-O.

Vsi uporabljeni izrazi v tem dokumentu, zapisani v slovnični obliki moškega spola, so uporabljeni kot nevtralni za moške in ženske.